

Koulumaailmassa havaittuja syrjäytymiselle altistavia tekijöitä ja keinoja niiden ehkäisemiseksi

Miia Anttonen
Jasmin Avci

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2022

Sosionomin tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

ANTTONEN, MIIA & AVCI, JASMIN

Koulumaailmassa havaittuja syrjäytymiselle altistavia tekijöitä ja keinoja niiden ehkäisemiseksi

Opinnäytetyö 64 sivua, joista liitteitä 5 sivua
Marraskuu 2022

Opinnäytetyön yhteistyötahoina olivat Etelä-Hervannan sekä Ahvenisjärven koulut. Tarkoituksena oli tutkia Hervannan yläkouluissa havaittuja syrjäytymiskehityksen riskitekijöitä kouluhenkilökunnan näkökulmasta. Tavoitteena oli löytää kouluhenkilökunnan havaintojen ja kokemusten kautta keinoja, joilla syrjäytymistä voitaisiin ehkäistä Hervannan yläkouluilla. Opinnäytetyössä selvitettiin, miten yleisiksi syrjäytymistä ennakoivat tekijät koetaan kouluissa sekä millaisilla keinoilla riskitekijöitä olisi mahdollista ehkäistä.

Tutkimus toteutettiin määrällisenä eli kvantitatiivisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin kahden Hervannan yläkoulun kouluhenkilökunnalta kyselylomakkeella, joka sisälsi monivalintakysymyksiä sekä avoimia kysymyksiä. Tutkimustulokset analysoitiin tilastollisella kuvaavalla analyysillä. Teoriaosuudessa käsiteltiin nuoruuden ja syrjäytymisen määritelmää sekä aiemmissa tutkimuksissa esiin nousseita syrjäytymisen riskitekijöitä.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa esiin nousseet syrjäytymisen riskitekijät näkyivät myös Hervannan yläkoulujen tutkimustuloksissa. Tulosten perusteella syrjäytymisen riskitekijöiksi nousivat erityisesti kouluhenkilökunnan tiedon- ja ajanpuute, oppimisvaikeudet sekä oppilaiden kielelliset haasteet. Tutkimustuloksissa korostuivat myös koulun ja kodin välisen yhteistyön haasteet, nuorten koulunkäyntihälpittömyys sekä kiusaaminen. Lisäksi kouluhenkilökunta koki tarvitsevänsä nuorten kanssa työskentelyyn lisää resursseja, tietoa ja toimintaohjeita sekä kielellistä tukea.

Tutkimustulosten pohjalta voisi todeta, että syrjäytymiseen altistavat tekijät koulumaailmassa jakautuvat sekä yksilöllisiin että ympäristöllisiin tekijöihin. Tutkimustulokset osoittivat, että koulun henkilökunnalle tulisi suunnata enemmän tukea ja tietoa ehkäisevän työn toteuttamiseen. Nuorten syrjäytymiskehityksen katkaisemiseksi on tärkeä tuoda esiin ilmiöön johtavia syitä sekä kehittää keinoja, joilla nuorta voidaan suojata syrjäytymiseltä. Kouluihin tuotettu ajankohtainen tieto lisää mahdollisuuksia ennaltaehkäisevän toiminnan kehittämiseen kouluissa.

Asiasanat: nuoruus, syrjäytyminen, kouluympäristö, ehkäisevä työ

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

ANTTONEN, MIIA & AVCI, JASMIN

Risk Factors for Exclusion in the School Environment and Ways to Prevent Them

Bachelor's thesis 64 pages, appendices 5 pages
November 2022

The aim of the thesis was to investigate the risk factors for social exclusion in Hervanta secondary schools. The aim was to find ways to prevent exclusion in Hervanta secondary schools through the observations and experiences of school staff.

The study was conducted as quantitative research. The data were collected through an electronic questionnaire with multiple choice and open-ended questions. The results were analysed using statistical descriptive analysis.

The results of the study revealed that the risk factors for exclusion were lack of information and time for school staff, learning difficulties and linguistic challenges of pupils. The findings highlighted the challenges of school-home cooperation, young people's reluctance to attend school and bullying.

The results indicated that the risk factors for exclusion were divided into both individual and environmental factors in Hervanta secondary schools. It was found in the study that more support and information should be directed to school staff to implement preventive work.

Key words: social exclusion, school environment, preventive work

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	5
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	7
	2.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	7
	2.2 Opinnäytetyön tausta	7
3	NUORUUS JA KOULU	10
	3.1 Nuoruus elämänvaiheena	10
	3.2 Koulujärjestelmä.....	13
4	SYRJÄYTYMINEN.....	16
	4.1 Syrjäytymisen määritelmä	16
	4.2 Syrjäytymisen prosessimalli	18
	4.3 Syrjäytymisvaaraan altistavia tekijöitä	20
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	28
	5.1 Tutkimusmenetelmä.....	28
	5.2 Aineiston kerääminen.....	28
	5.3 Aineiston analysointi	30
6	TUTKIMUSTULOKSET.....	32
	6.1 Taustatiedot	32
	6.2 Koulunkäynnin ja oppimisen haasteet.....	32
	6.3 Käyttäytyminen ja sosiaaliset suhteet	35
	6.4 Koulun ja kodin välinen yhteistyö	41
	6.5 Vieraskielisyys ja kulttuurierot	45
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	48
8	POHDINTA	52
	8.1 Eettisyys ja luotettavuus.....	53
	LÄHTEET.....	55
	LIITTEET	60
	Liite 1. Kyselylomakkeen saatesanat	60
	Liite 2. Kyselylomake	61

1 JOHDANTO

Syrjäytymisellä tarkoitetaan yhteiskunnassa normaaleja pidettyjen toimintamallien ja toiminnan ulkopuolelle jäämistä, mikä kehittyy usein elämässä kasautuvien riskitekijöiden seurauksena. Syrjäytyminen on vakava ja lakea ilmiö, sekä lähtökohtaisesti on jo terminä ongelmallinen, koska se koetaan usein leimaavaksi ja ulkopuolelta määritteleväksi. (THL & me 2018.) Elämän muutosvaiheissa, kuten koulun, työsuhteen tai parisuhteen alkaessa, ihmiset ovat erityisen alttiita syrjäytymiselle (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.). Mediassa ja julkisessa keskustelussa on ilmaistu jo pitkään huoli nuorten hyvinvoinnista. Etenkin väkivaltaisuus, rikollisuus, päihde- ja mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet nuorten keskuudessa, mitkä ovat yhteydessä nuorten syrjäytymiseen. (Koskinen 2020; Karlsson 2022; Juntila 2022; Hjelt 2021.)

Vuonna 2019 Suomessa oli tilastojen mukaan 48 000 nuorta, jotka eivät olleet koulutuksessa, työssä tai asevelvollisuutta suorittamassa. Näistä nuorista suurin osa oli 20–24-vuotiaita. On kuitenkin vaikea arvioida syrjäytyneiden ja syrjäytymisriskissä olevien nuorten todellista määrää, koska tilastot eivät kerro suoraan kuka on syrjäytynyt. Tilastoissa tutkitaan sitä, keiden nuorten kohdalle on kasaantunut riskitekijöitä, jolloin syrjäytyminen arvioidaan kasaantuneiden riskitekijöiden mukaan. (THL n.d.) Opinnäytetyössä tarkastelumme kohdentuu yläkouluikäisiin nuoriin, jota voidaan pitää elämänvaiheen ja kehityksellisten muutosten myötä haavoittuvana ikäryhmänä.

Opinnäytetyössä haluamme tutkia, millaisia nuorten hyvinvointia uhkaavia tekijöitä koulumaailmassa esiintyy. Tarkastelemme ilmiötä kouluhenkilökunnan kokemuksen ja havaintojen kautta, millä tavoin riskitekijät ilmenevät kouluympäristössä. Pyrimme löytämään vastauksia siihen, millaisilla keinoilla näitä tekijöitä olisi mahdollista ehkäistä. Tärkeimpänä tavoitteena on tuottaa tietoa ilmiöstä ja auttaa sitä kautta kehittämään koulun tietoisuutta syrjäytymisvaaraa ehkäisevistä keinoista, jotta tulevaisuudessa sitä pystyttäisiin ennaltaehkäisemään entistä paremmin.

Opinnäytetyön alussa esitellään työn lähtökohdat, tavoitteet ja tarkoituksen. Teoriaosuudessa käsittelemme nuoruuden ikävaihetta ja muutoksia, joita nuoruudessa ilmenee. Sen jälkeen määrittelemme syrjäytymisen ilmiötä sekä yläasteella ilmeneviä syrjäytymisriskiä ennakoivia tekijöitä. Seuraavaksi esittelemme opinnäytetyön toteutuksen ja tulokset. Johtopäätökset luvussa pohditaan tutkimustuloksia, joita aineiston pohjalta on tuotettu ja viimeisessä luvussa pohditaan opinnäytetyöprosessia kokonaisuutena sekä työn eettisyyttä ja luotettavuutta.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia koulumaailmassa havaittuja riskitekijöitä syrjäytymiskehitykselle kouluhenkilökunnan kokemuksen kautta. Olemme rajanneet riskitekijöiden tarkastelua aiempien tutkimusten ja mielenkiintomme pohjalta. Selvitämme, miten yleisiksi syrjäytymistä ennakoivat tekijät koetaan koulussa sekä millaisia ehkäiseviä keinoja näiden tekijöiden eteen olisi käytettävissä. Tutkimukseen kartoitimme tietoa verkkokyselyn avulla kahden Hervannan yläkoulun kouluhenkilökunnalta. Opinnäytetyön yhteistyötahoina ovat Etelä-Hervannan sekä Ahvenisjärven yläkoulut.

Opinnäytetyön tutkimustehtävä pohjautui kahteen tutkimuskysymykseen:

1. Millaisia syrjäytymisvaaraa altistavia tekijöitä Hervannan yläkouluissa ilmenee?
2. Millaisia syrjäytymistä ehkäiseviä keinoja Hervannan yläkouluilla tarvitaan nuorten kanssa työskentelyyn?

Tavoitteena on löytää kouluhenkilökunnan havaintojen ja kokemuksen kautta keinoja, joilla syrjäytymistä voitaisiin ehkäistä Hervannan yläkouluilla. Tavoitteena on myös tuottaa tietoa nuorten syrjäytymisvaarasta ja sen riskitekijöistä sekä tuoda esiin kouluhenkilökunnan tuen tarpeita yläkouluille nuorten kanssa työskentelyyn. Haluamme tuoda esille kouluhenkilökunnan näkemystä ja havaintoja liittyen nuoriin sekä löytää sen kautta keinoja heidän työnsä kehittämiseksi.

2.2 Opinnäytetyön tausta

Nuorten väkivallan ihannointi, järjestetyn väkivaltaisen teon kuvaaminen ja levittäminen ovat Hervannan yläkoulun henkilökuntaa huolestuttava ilmiö. Yli 15-vuotiaista nuorista tehtiin noin kymmenen rikosilmoitusta ja alle 15 vuotiaista nuorista

tehtiin noin kaksikymmentä lastensuojeluilmoitusta. Yli 15 -vuotias nuori on rikosoikeudellisesti vastuussa teoistaan, sen vuoksi yli viisitoista vuotiaista tehdään rikosilmoitus (Poliisi 2022). Nuoriso-ohjaaja Mari-Katri Lempinen kertoo Ylen artikkelissa, että nuoria pelottaa ja ahdistaa väkivalta ja sen uhka. Nuorilla on tarve päästä puhumaan nuoriso-ohjaajille. Lempinen on sitä mieltä, että väkivallan juurisyihin täytyisi pureutua enemmän. Eli syihin mitkä ajavat nuoria väkivaltaisiin tekoihin. (Koskinen 2020.)

Noora Mäki & Tiina Grundell (2014) ovat tutkineet syrjäytymisvaarassa olevien nuorten taustatekijöitä systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessaan. Katsauksessa he tutkivat nuoren syrjäytymisriskejä kodin ja koulun näkökulmista. Tutkimuksessa nousee esiin vanhempien sosioekonomisen taustan ja koulutuksen, talouden sekä terveyden vaikutukset nuoren syrjäytymiseen vaikuttavina tekijöinä. Koulumaailmassa kiusatuksi tuleminen, oppimisvaikeudet sekä heikko koulumenestys ovat osa syynä nuoren kohonneeseen riskiin syrjäytyä. Syrjäytymisen oli ajankohtainen aihe vuonna 2014, sillä se oli Jyrki Kataisen hallituksen yksi painopistealue. (Mäki & Grundell 2014, 7–14.)

Kirjallisuuskatsauksessa nousi esiin koulunkäyntiä hankaloittavia tekijöitä, joita oli muun muassa kouluun sopeutumattomuus, lisääntyneet ongelmat opettajien kanssa, koulutuksellinen ulkopuolisuus, kulttuurierot, kodin ja koulun kulttuurien ristiriidat sekä maahanmuuttajien huonon kielitaidon vaikutus koulunkäyntiin. Koulunkäyntiä hankaloittaviin tekijöihin lukeutui myös nuoren psyykkiset ongelmat ja haasteet sekä aikaisemmat kokemukset koulusta. Kiusatuksi tuleminen, onnistumisen kokemuksen puute, itsetunto-ongelmat sekä tunne, että jää ongelmiensa kanssa yksin ovat osa syynä koulun vaikutukseen nuoren syrjäytymisessä. Katsauksesta ilmeni koulunjärjestelyjen vaikutus nuoren syrjäytymiseen muun muassa maahanmuuttajien ohjauksen vähäisyytenä, nuorten aktivoinnin haasteena, henkilökohtaisen tuen ja ohjauksen puutteena/vähäisyytenä, liian myöhään puuttumisena sekä asioihin puuttuminen koko henkilökunnan vastuulla. Koulujärjestelyissä ilmeni myös resurssien ja tiedon puute, auttamisen keinojen puute, ongelmat ja puutteet yhteistyössä eri tahojen kanssa sekä koulun ja kodin

välisen yhteydenpidon vähäisyys. Suuret luokkakoot ja oppilasmäärät sekä erityisluokkalaisuuden vaikutus vaikuttavat myös koulun vaikutukseen nuoren syrjäytymisessä tutkimuksen mukaan. (Mäki & Grundell 2014, 45–49.)

Maarit Joutulainen ja Paula Ruokanen (2008) tutkivat nuoren syrjäytymistä koulumaailmassa teemahaastattelun keinoin. Haastattelut teetettiin alan asiantuntijoille. Tutkimuksen pääaiheena on selvittää nuoren hyvinvointia uhkaavia tekijöitä koulumaailmassa sekä selvittää, onko niillä vaikutusta nuoren syrjäytymiseen. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään tukikeinoja nuoren syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Tutkimuksesta käy ilmi, että nuori tarvitsee kehittyessään turvallisen aikuisen läsnäoloa sekä vanhempien täytyisi saada tukea lapsen kasvatukseen. Kiusaamisen vaikutuksesta nuori voi kokea psykosomaattisia oireita ja sen vuoksi koulunmotivaatio heikkenee. Nuorella saattaa ilmetä hankaluuksia nähdä sekä suunnitella tulevaisuuttaan. Koulukiusaamiseen tulisi puuttua heti kiusaamista havaittua. (Joutulainen & Ruokanen 2008, 8–10.)

Ninna Merimaa ja Emmi Niemi (2021) tutkivat syrjäytymisvaarassa olevan yläkouluikäisen tukemista kouluterveydenhoitajan vastaanotolla. Tutkimus tehtiin teemahaastattelun keinoin ja tarkoituksena oli selvittää, millä tavoin kouluterveydenhoitajat voivat ennaltaehkäistä nuorten syrjäytymistä ja miten syrjäytymisvaarassa oleva nuori tunnistetaan sekä miten häntä voitaisiin tukea. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Ovi auki elämään -hankkeen kanssa.

3 NUORUUS JA KOULU

Nuoruus ja kouluvaihe ovat nuorelle syrjäytymisherkkää elämänvaihetta, ja yksilöllä on tällöin erityinen riski syrjäytyä. Nuoruudessa tapahtuvat iänmukaiset muutokset sekä erilaiset yksilölliset elämänmuutokset, kuten vanhempien tai kavereiden välillä tapahtuvat muutokset, voivat olla alkusysäys nuoren syrjäytymiselle. (Lämsä 2009.)

Tässä luvussa käsittelemme nuoruutta ikävaiheena sekä nuoruudessa ilmeneviä kehitykseen liittyviä haasteita, jotka voivat hoitomattomana johtaa syrjäytymisriskin muodostumiseen. Keskitymme opinnäytetyössä yläasteikäisten nuorten syrjäytymisriskeihin varhaisnuoruuden sekä varsinaisnuoruuden ikävaiheessa. Luvussa tarkastelemme myös perusopetuksen ja kouluympäristön vaikutuksia nuoreen sekä lain asettamia vastuita ja velvollisuuksia koululle.

3.1 Nuoruus elämänvaiheena

Nuoruus on lapsuuden jälkeistä muutosaikaa kohti aikuisuutta, mitä voidaan kutsua siirtymävaiheeksi. Nuori kokee siirtymävaiheen aikana psyykkisiä, fyysisiä sekä hormonaalisia muutoksia. Näitä vaiheita kuvaa muun muassa ajattelutavan kehittyminen, sosiaalisten suhteiden, kuten kavereiden suhteiden merkityksen korostuminen sekä fyysinen kehollinen kasvu ja kypsyminen. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014.) Nuoruusikä ajoittuu 12–22 ikävuosien välille ja se voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen: varhaisnuoruus 12–14 ikävuosina, varsinaisnuoruus 15–17 ikävuosina sekä jälkinuoruus noin 18–22 ikävuosina. Varhaisnuoruutta kuvataan puberteetti -vaiheeksi, joka on nimeltään murrosikä. Jokaiseen nuoruusvaiheeseen liittyy omat kehitykselliset ominaispiirteensä, joista kerrotaan luvun edetessä. (Marttunen, Huurre, Strandholm & Viialainen 2013, 8)

Varhaisnuoruuden kehityksen keskiössä ovat aivotoiminnan ja keskushermoston kehittyminen sekä hormonitoiminnan ja kehon muutokset. Kehittymisvaiheen aikana nuorella saattaa olla haasteita hallita mielialaansa sekä käytöstään, joka näyttäytyy ajattelemattomana, ailahtelevana sekä impulsiivisena käytöksenä. Nuori on kehitysvaiheessa myös alttiimpi erilaisille kokeiluille ja ylllykkeille sekä on sen vuoksi alttiimpi vaaroille. Tämän lisäksi nuorella saattaa olla haasteita ymmärtää tekojensa seurauksia. Koulussa keskittymisen haasteet, kuten mielialan vaihtelu ja levoton käytös voivat hetkellisesti vaikuttaa nuoren oppimiskyvyn heikentymiseen. Pojilla ilmenee yleisimmin murrosiässä käytöshäiriöitä, tarkkaavuushäiriöitä sekä päihteidenkäyttöä ja tytöillä yleisempää murrosiässä on ahdistuneisuus, syömishäiriöt ja depressio. Varhaisnuoruuteen kuuluu kaverisuhteiden merkityksen korostuminen sekä tarve itsenäistymiselle. Varhaisnuoruudessa nuori haastaa vanhempiaan esimerkiksi kotiintuloaikojen ja rahankäytön hallinnassa. Nuoren suhde vanhempiin on myös murrosvaiheessa: nuori kokee valtavaa tarvetta itsenäistyä, mutta on silti riippuvainen vanhemmistaan. (Marttunen ym. 2013, 8; Sinkkonen 2012, 40–44.)

Varhaisnuoruus -vaiheen jälkeen nuori elää varsinaisnuoruutta, jota kutsutaan myös keskinuoruudeksi. Keskinuoruus alkaa noin viidentoista ikävuoden aikoihin kestäen seitsemääntoista ikävuoteen. Keskinuoruudessa ihmissuhteet ja seksuaalisuuden kehitys ovat keskiössä. Riippuvuus vanhempiin vähenee ja nuori alkaa itsenäistymään. Aikaisemman vaiheen tunnekuohut alkavat tasoittumaan ja nuoren on helpompi hallita impulsiivisuuttaan. Seksuaalisesti kypsynyt keho, ei aiheuta nuorella yhtä paljon haasteellisia ajatuksia, kuin aikaisemmassa vaiheessa. (Marttunen ym. 2013, 8–9.) Nuoren kehitysvaiheet huomioon ottaen, nuorten parissa työskentelevän on hyvä tunnistaa, mikä nuoruudessa on normaalia ja milloin on syytä huolestua. Aikaisemmin mainitut nuoruudessa ilmenevät haasteet kuten tarkkaavaisuus- ja käytöshäiriöt, ahdistuneisuus ja päihteidenkäyttö voivat altistaa nuoren syrjäytymiskehitykselle, mikäli niihin ei reagoida riittävän ajoissa.

Käytöshäiriö voi alkaa jo lapsuudessa ja se on yleisempää pojilla, kuin tytöillä. Käytöshäiriön diagnostisiin kriteereihin luetaan riitelemisen usein aikuisten

kanssa, ilkeys ja kostonhaluisuus, fyysisen julmuuden kohdistaminen muihin ihmisiin sekä eläimiin, koulusta lintsaaminen, kiusaaminen, pelottelu sekä tarkoituksen mukainen muiden ärsyttäminen. Käytöshäiriön lisäksi nuorella usein ilmenee muita samanaikaisia häiriöitä/mielenterveyden haasteita, esimerkiksi ADHD, masennus tai ahdistuneisuus – ja päihdehäiriöt. Käytöshäiriöinen nuori on voinut olla päiväkotii-ikäisenä levottomampi sekä hänellä on ollut haasteita impulssin hallinnan kanssa. Impulssin hallinnan heikkous sekä temperamenttiin liittyvä aggressiivinen käytös ovat yhteydessä myöhempään epäsosiaaliseen käytökseen. Käytöshäiriöisellä lapsella voi puuttua muun muassa kyky olla vastavuoroinen ja yhteistyökykyinen. Oman vuoron odottaminen on hankalaa, jonka seurauksena kaverisuhteiden luominen hankaloituu. Koulussa käytöshäiriöinen nuori saa usein aggressiivisen ja hankalan ihmisen leiman sekä saa osakseen negatiivista huomiota kaveriporukassa. Käytöshäiriöön liittyy usein myös oppimisvaikeudet. Oppimisvaikeudet lisäävät luokalle jäämisen riskiä sekä riskiä koulusta putoamiseen. Koulumaailmassa on tärkeää havaita nuoren oirehtiminen, jotta hän saa tarvitsemansa yksilöllisen tuen riittävän ajoissa. (Marttunen ym. 2013, 79–105.) Oppilaan temperamentilla ei ole yhteyttä oppilaan älykkyyteen tai kognitiivisiin taitoihin, vaan siinä on enemmänkin kyse siitä, millä tavoin nuori opiskelee ja oppii asioita (Alatupa, Karppinen, Keltikangas-Järvinen & Savioja 2007, 24).

Kehityksellisten häiriöiden lisäksi nuoruudessa mahdollisia mielialaan vaikuttavia syitä ovat voimakas fyysisen ja psyykkisen kasvun muutosvaiheet. Mielenterveyshäiriöt ovat yleisiä ja ne usein ilmaantuvat ensi kertaa nuoruusiässä. Jopa 25 % nuorista kärsii jostain mielenterveyshäiriöstä, joista yleisimpiä ovat ahdistuneisuushäiriöt. (Karlsson 2022.) Usein tytöt ovat niitä, jotka ottavat enemmän paineita koulussa pärjäämisestä ja heistä tulee helposti suorittajia. Menestykseen ja ulkonäköön liittyvät suorituspaineeet ovat nykypäivänä kovaa, mikä voi johtaa uupumukseen. Nuori voi kääntää aggression itseään vastaan ja alkaa oireilemaan sisäänpäin. Tämä voi johtaa vakavaan ahdistuneisuushäiriöön ja edetä jopa tahalliseen itsensä vahingoittamiseen. (Jalovaara 2012, 37.) Nuoruudessa ohimenevä ahdistuneisuus on tavallista, mutta sen pitkittyessä voi vaikutus olla toimintakykyä ja elämänlaatua heikentävä sekä altistaa päihteiden käyttöön. Ahdistu-

neisuus voi johtaa masennukseen sekä estää nuoren kotoa poistumisen ja päämäärätietoisien toiminnan, jolloin syrjäytymisvaaran riski kasvaa. (Marttunen ym. 2013, 17.)

3.2 Koulujärjestelmä

Koulu instituutiona, organisaationa ja yhteisönä on keskeinen vaikuttaja yksilön elämänkulkuun ja syrjäytymisprosessiin. Nuoren koulukokemukseen ja kouluviihtyvyyteen vaikuttaa merkittävästi se, kuinka hän kykenee suoriutumaan koulun tehtävistä ja vaatimuksista. Jos nuori epäonnistuu institutionaalisista tehtävistä, ei hän saavuta koulutus- ja työmarkkinoilla vaadittavia vaatimuksia, jolloin nuoren syrjäytymisriski kasvaa. (Kuula 2000, 55.) Koulussa on tärkeää edistää mekanismeja, joilla tehtävien ja vaatimusten toteutuminen jokaisen nuoren kohdalla onnistuu.

Koulu toimii nuoren elämän keskiössä; koulussa opitaan uutta itsestä sekä muista, luodaan uusia ihmissuhteita, rakennetaan yhteisöllisyyttä ja oman elämän suuntaa. Koulun tavoitteena on kasvattaa nuorista yhteiskuntakelpoisia kansalaisia, joilla on perustiedot ja taidot elämässä pärjäämiseen. Koululla on tärkeä rooli syrjäytymistä ehkäisevänä tekijänä nuorten elämässä. Kouluympäristössä ilmeneviä tekijöitä syrjäytymisriskille altistavina tekijöinä voidaan pitää muun muassa koulun kokoa, luokkakokoa, nuoren oppimienestystä sekä erityisopetukseen osallistuvaa oppilasmäärää suhteessa muuhun oppilasmäärään (Alatupa ym. 2007, 120).

Perusopetuslaissa (1998/628) määritellään opetuksen tavoitteeksi edistää tasa-arvoa ja sivistystä sekä osallisuutta koulutukseen ja itsensä kehittämiseen. Riittävä yhdenvertaisuuden turvaaminen on yksi lain asettamista tavoitteista koko maassa. Näillä tavoitteilla pyritään varmistamaan jokaiselle ihmiselle kuuluvat perustiedot ja taidot elämään, kohti eettisesti vastuukykyisempää yhteiskunnan jäsenyyttä sekä ihmisyyttä. Laissa säädetään myös oppilaan oikeuksista saada perusopetuksessa erityisopetusta ja oppilaanohjausta sekä tarpeen vaatiessa te-

hostettua oppilaan ohjausta 8. ja 9. luokalla. (Perusopetuslaki 628/1998.) Suomessa korostetaan koulun perustehtävää turvallisen oppimisen ympäristönä lapsille ja nuorille ja siihen, että jokaisen tarpeista huolehditaan mahdollisimman hyvin. Oppilaat eivät saa jäädä huomaamatta ja ongelmiin on tartuttava välittömästi myös silloin, kun oppilas on mahdollisesti syrjäytymässä, radikalisoitumassa tai ajautumassa muihin ongelmiin. (Opetushallitus n.d, 13.)

VaSkooli-projektissa ilmenneessä ohjaajan haastattelussa käy ilmi resurssien puute ja toimijoiden erillisyys koulumaailman haasteina. Esimerkiksi yhtä opinto-ohjaajaa kohden saattaa olla 300 nuorta, joita pitäisi tukea opintojen ohjauksessa. Huolta aiheuttaa yksilöllisen ohjauksen vähyys, saako erityisen tuen tarpeessa oleva nuori tarvitsemansa tuen ja ohjauksen opintojen edetessä. Samaisessa projektissa käy ilmi, ettei kouluhenkilökunnalla ole riittävästi aikaa oppilaiden kohtaamiseen (kuunteleminen ja ratkaisun kehittäminen yhdessä) sekä yhteistyöverkoston toiminta ei ole riittävän hyvä, sillä havaittavissa on tiedon ja vastuun jakamisen puutteita. (Kivelä & Ahola 2007, 117–118.)

Vuoden 2014 perusopetussuunnitelman perusteisiin on tehty paikallisia uudistuksia sekä täsmennyksiä oppilaan oppimisen ja osaamisen arviointiin sekä päättöarvioinnin kriteereihin liittyen. Oppilaan aktiivisuutta halutaan vahvistaa, lisätä opiskelun merkillisyyttä sekä mahdollistaa onnistumisen kokemukset opiskeluissa. Oppilaita ohjataan ottamaan vastuuta opinnoistaan, hänelle annetaan mahdollisuus asettaa tavoitteita opiskeluihin, ratkaista ongelmia ja arvioida oppimaansa tavoitteiden pohjalta. Oppilaita ohjataan jatkuvan oppimisen polulle ja heidän yksilölliset tapansa oppia otetaan huomioon. (Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto 2022.) Koulun pitäisi ottaa vastuuta enemmän peruskoulun viimeisimpiä luokkia käyviä oppilaita, varsinkin syrjäytymisvaarassa olevia tulisi tukea, ohjata ja motivoida, jotta he saisivat peruskoulun päätökseen ja varmistettaisiin, että kaikki jatkaisivat toiselle asteelle. Mikäli opiskelija ei saa tarvitsemaansa tukea koulussa, vaarana on, ettei hän jaksakaan ponnistella peruskoulua läpi ja jatkaa opiskeluaan toiselle asteelle. (Alatupa ym. 2007, 19.)

Yhteistyössä kouluympäristössä toimii myös oppilashuolto, joka koostuu moniammatillisesta tiimistä, jonka tehtävänä on ennaltaehkäisevänä työnä tukea oppilaan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Tehtävänä on myös edistää oppilaan tasapainoista kehitystä. (Hietala, Kaltiainen, Metsärinne & Vanhala 2010, 66.) Oppilashuollon lisäksi yhteistyöverkoston voi kuulua ammattikoulu, lukio, sosiaalitoimi sekä TE-toimisto (Kivelä ym. 2007, 118). Nuoren ympärillä toimii moniammatillinen tiimi, joka toimiessaan voi ehkäistä nuoren syrjäytymistä. Toimimattomana riski syrjäytymiselle on olemassa, koska palveluita tarvitseva nuori ei välttämättä ohjaudu oikeaan palveluun ammattilaisten tiedon puutteen tai vastuun vuoksi.

4 SYRJÄYTYMINEN

Syrjäytyminen on ilmiö, joka ei ole vain yksilön ongelma, vaan se on mitä suuremmassa määrin myös yhteisön ja yhteiskunnan välisestä suhteesta sekä suhteutumisesta yksilöön. Syrjäytyminen on yhteisön ja yhteiskunnan ulkopuolelle jäämistä, mikä voi olla seurausta yhteiskunnan syrjäyttävistä rakenteista tai nuorten tarpeita sivuuttavasta palvelujärjestelmästä. Heikommassa asemassa olevat nuoret voivat joutua suljetuksi yhteisön ulkopuolelle. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2019.) Yläkouluikäisten nuorten kohdalla ei puhuta vielä syrjäytymisestä vaan riskitekijöiden kasaantumisesta, jotka voivat johtaa syrjäytymisvaaraan. Janhukainen & Järvinen (2001, 136–137) kirjoittavat, että syrjäytymisvaarasta voidaan puhua vasta silloin kun nuori on esimerkiksi työttömänä ja kouluttamattomana ja samaan aikaan elämässä ilmenee myös muita riskitekijöitä.

Tarkastelemme tässä luvussa syrjäytymisen määritelmää ja syrjäytymisprosessia. Tarkastelemme yleisiä ja mielestämme tutkimukselle tärkeitä syrjäytymisvaaraan altistavia tekijöitä, jotka valikoituvat aiempien tutkimusten sekä ajankohtaisen uutisoinnin pohjalta. Syrjäytymisvaaran riskitekijät, joita keskitymme tarkastelemaan ovat koulunkäynnin haasteet, sosiaalisten suhteiden, kiusaamisen ja maahanmuuttajataustan vaikutukset sekä kodin ja koulun välisen yhteistyön vaikutukset.

4.1 Syrjäytymisen määritelmä

Suomessa syrjäytymiskeskustelu käynnistyi 1980-luvulla, kun työttömyyttä alkoi näkyä laajemmin yhteiskunnassa. Syrjäytyminen on käsitteenä otettu käyttöön kuitenkin jo 1970-luvulla ja se on skandinaavista alkuperää, joka on tarkoittanut työelämän ulkopuolelle jäämistä. Silloin sitä pidettiin lähinnä aikuisten ongelmana ja syrjäytyminen saatetaan monesti edelleenkin liittää palkkatyöhön. (Kuula 2000, 1.) Syrjäytyminen on laaja ja ongelmallinen käsite, koska siihen löytyy useita määritelmiä ja se sekoitetaan muihin rinnakkaiskäsitteisiin kuten huono-osaisuus-

teen ja marginalisaatioon. Syrjäytyminen ei ole vain työttömyyttä tai huono-osaisuutta, vaan se on yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin liittyvä käsite. Muutokset voivat vaikuttaa yksilön elämänhallinnan kokemukseen ja aiheuttaa riittämättömyyttä uusissa tilanteissa. Tällaisia muutosvaiheita elämässä voivat olla esimerkiksi työttömäksi jääminen ja siitä aiheutuva tulojen pieneneminen. Syrjäytyminen voi olla mm sosiaalisista yhteisöistä karsiutumista tai hyvinvoinnin ongelmia. Tällä tarkoitetaan, että työelämän ulkopuolelle jääneiden lisäksi syrjäytymisen huolen kohteena ovat myös köyhät, päihteidenkäyttäjät, mielenterveysongelmaiset, asunnottomat sekä vaille aikuisen huolenpitoa jääneet lapset ja nuoret. (Lämsä 2009, 28–29.)

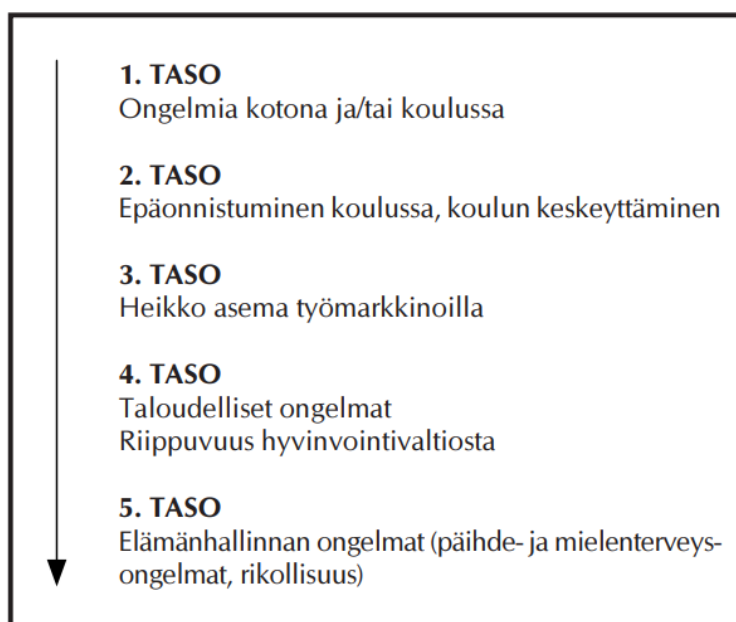
Syrjäytymistä ilmiönä kuvastaa erilaisten ongelmien kasautuminen yksilön elämässä. Mikään tietty, yksittäinen ongelma ei aiheuta syrjäytymistä, vaan kyse on ennemminkin huono-osaisuuden kehän muodostumisesta. Syrjäytynyttä yksilöä kuvataan sellaisena, joka ei pysty tulojen ja resurssiensa vuoksi elämään yhteiskunnan määrittämää hyväksyttävää elintasoa. Syrjäytymistä aiheuttaa yhdistelmä heikosta tai puutteellisesta taloudellisesta resurssista, yhteiskunnasta eristymisestä sekä sosiaali- ja kansallisoikeuksien rajallisuudesta. (Syrjäytymisen ehkäisy ja vähentäminen työryhmä 2009, 5.) Syrjäytymistä voidaan kuvailla ulkopuolisuutena ja erilaisuutena suhteessa valtakulttuurin määrittelemään normaaliin elämään (Ylänen 1997, 8). Lämsä (2009, 29) kuvailee syrjäytymisen tilaa leimaavana, koska syrjäytyminen voidaan herkästi käsittää yksilöpsykkisenä ongelmana tai käyttäytymishäiriönä, joka ilmenee tietyillä ihmisillä. Syrjäytyneet nähdään epäonnistujina, jotka eivät ole pärjänneet elämässään ja ovat poikkeavia tai ”epänormaaleja”.

Syrjäytymisellä on yksilölle aiheutuvien haasteiden lisäksi myös huomattavia yhteiskunnallisia vaikutuksia, kuten kustannukset erilaisten tuen palveluiden, tulonsiirtojen ja menetettyjen tulojen muodossa (Sitra 2018). Ajankohtaisena, koko maailmaa koskettavana asiana syrjäytymisen yhteydessä esiin on noussut myös nuorten väkivaltainen ekstremismi ja sen radikalisoituminen, mikä nähdään isona tulevaisuuden haasteena. Ekstremismi tarkoittaa ääriajattelua, jossa väkivaltaa käytetään, sillä uhataan sekä siihen kannustetaan perustellen aatemaailmaa ja

ideologiaa. Väkivaltaa käytetään apuna omien päämäärien saavuttamisessa. Radikalisoitumista kuvataan prosessina, jonka seurauksena yksilö alkaa ihannoida väkivaltaa riippumatta siitä, millainen tarkoitusperusta hänellä väkivallalle on. Radikalisoitumisen mennessä äärimmilleen, se voi johtaa terroristisiin tekoihin. Syrjäytynyt nuori, joka on kokenut arvottomuuden tunnetta, epäoikeudenmukaisuutta, on yksinäinen ja ulkopuolinen muista on alttiimpi liittymään ekstremismia kannustamaan ja ihannoivaan yhteisöön. Radikalisoitumiselle kasvualustaa luovat ulkopuolisuuden tunne, työttömyys, koulun keskeyttäminen ja opiskelupohjan puute. (Opetushallitus 2018; Thl 2022; Väkivaltainen ekstremismi 2022.)

4.2 Syrjäytymisen prosessimalli

Yksilötason syrjäytymiskehitystä voidaan teoretisoida ns. syrjäytymisen prosessimallilla, josta ovat Järvinen & Janhukainen (2001, 133) kirjoittaneet tutkimuksessaan ”Kuka meistä on syrjäytynyt?”. Tutkimuksessa syrjäytyminen käsitteellistetään huono-osaisuuden syveneväksi jatkumoksi, jossa syrjäytymisprosessi nähdään usein alkavan jo varhaislapsuudessa. Lapset oppivat ja omaksuvat kotonaan perusvalmiudet, kuten asenteet, arvot ja toimintamallit. Nämä kotona opitut perusvalmiudet osoittavat suuntaa lapsen aikuistumiselle ja yhteiskuntaan sijoittumiselle sekä siihen, miten nuoret sopeutuvat kouluympäristöön lapsena. Ne voivat määrittää hyvin pitkälle, miten he menestyvät opinnoissaan ja millaisille koulutusurille he valikoituvat. Koulun kulttuuri ja koulun asettamat vaatimukset voivat olla hyvin kaukana lapsen kotona oppimasta kulttuurista, mm. arvostukset ja kielenkäyttötavat, jolloin lapsen voi olla vaikea sopeutua kouluympäristöön ja koulun asettamiin ”normaalisuuksiin”. (Järvinen & Janhukainen 2001, 133.)

KUVIO 1. Syrjäytymisen prosessimalli (Järvinen & Janhukainen 2001, 135)

Syrjäytymistä on kuvattu viisivaiheisena prosessina, joka pahenee ja laajenee. Edellä esitetyn syrjäytymisen prosessimallin kuviossa nähdään prosessi hypoteettisena kuvauksena, jota voidaan kritisoida sen ennalta määrätyn etenemisen oletuksesta. Prosessimallin perusteella oletuksena on riskien jatkuvuus ja kasautuminen, jossa otetaan huomioon ainoastaan jo varhaisessa vaiheessa syrjäytymisputken aloittaneet yksilöt. Tätä prosessimallia pidetään ideaalityyppisenä kuvauksena. Se toimii viitekehyksenä syrjäytymispolkujen suhteuttamiselle sekä apuna syrjäyttävien tekijöiden tunnistamiseksi ja syrjäytymiskierteen katkaisemiseksi. Malliin on määritetty viisi tasoa. Aluksi nuorella ilmenee ongelmia koulunkäynnissä ja/tai kotona. Ongelmien vuoksi nuori saattaa kokea epäonnistumista opiskeluissa/elämässä ja päättää keskeyttää koulun. Koulun keskeyttämisestä seuraa tulevaisuudessa heikko työmarkkina-asema. Työttömyys johtaa nuoren heikkoon taloudelliseen tilanteeseen ja hänestä tulee riippuvainen hyvinvointivaltiota. Viimeiseen tasoon liittyy erilaisia elämänhallinnallisia ongelmia, usein riippuvuuksia ja sairauksia mm. päihdeongelmaa, mielenterveyden haasteita sekä rikollisuutta. Näille eri tasoille voi yksilö kiinnittyä kuitenkin erilaisista syistä, vasta myöhemmässäkin vaiheessa ilman alkuvaiheen syrjäytymistasoja. (Järvinen & Janhukainen 2001, 135–136.)

Tällainen prosessimallin mukainen syrjäytymispolku on todennäköisempää sellaisten yksilöiden kohdalla, joiden elämässä ei ole tarpeeksi suojaavia tekijöitä tai jotka eivät käytä resurssejaan hyödyksi. Yksilön kykenemättömyys resurssien hyödyntämiseen tai suojaavien tekijöiden puute aiheuttavat ongelmien kasaantumista ja kasvattavat syrjäytymisen todennäköisyyttä. Vaikka syrjäytymisriski on joillakin yksilöillä todennäköisempää, on ongelmien kasaantuminen ja syrjäytymiskierre kuitenkin mahdollista rikkoa. Elämässä voi tulla yllättäviä käännteitä, jolloin syrjäytymiskierteeseen on saatu sosiaalista tukea ja suojaavat tekijät on saatu aktivoitua. (Järvinen & Janhukainen 2001, 136.) Riittävillä palveluilla on pystytty suojaamaan ja vähentämään sekä korjaamaan syrjäytymiskehitystä aiheuttavia ongelmia. Myös yksilöillä on merkittäviä voimavaroja, joilla he kykenevät selviytymään haastavista elämänvaiheista. (THL & me n.d.)

Koululla on iso merkitys nuorten hyvinvoinnin lisäämiseksi. Ehkäisevässä työssä korostuu koulun merkitys ja syrjäytymisen ehkäisyssä tulisikin pyrkiä ennakkoivasti vaikuttamaan viisivaiheisen prosessin kolmeen ensimmäiseen vaiheeseen. (Jalovaara 2012, 23.) Syrjäytymisen prosessimallin kaksi ensimmäistä vaihetta toteutuvat yleensä koulumaailmassa ja sen vuoksi on tärkeää tutkia koulun vaikutusta syrjäytymiskehitykseen. Näihin syrjäytymiskierteen ensimmäisiin tasoihin koulun tulisi pyrkiä vaikuttamaan ehkäisevästi niin, että kierre saataisiin katkaistua. Koululla on merkittävä rooli ja sillä pystytään tavoittaman lähes koko ikäluokka. Se on yksi yhteiskuntaan integroivista tekijöistä perheen ja työelämän lisäksi. Koulussa voidaan vaikuttaa nuoren hyvinvointiin ja syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseen. (Taskinen 2001, 8.) Syrjäytymiskehityksen katkaisemiseksi on tärkeää löytää mahdolliset syrjäytymisvaaraan yhteydessä olevat tekijät ja kehittää tukikeinoja, joilla voidaan suojata nuorta syrjäytymiseltä.

4.3 Syrjäytymisvaaraan altistavia tekijöitä

Syrjäytymisvaaraa liittyy monenlaisia taustatekijöitä, jotka voivat kehittyä jo varhaislapsuudesta asti. Lapsuuden elinolosuhteet ja vanhempien asema vaikuttavat lasten ja nuorten syrjäytymiskehitykselle. Lapsuuteen liittyviä syrjäytymistä

ennakoivia tekijöitä ovat vanhempien matala koulutustaso, päihde- ja mielenterveysongelmat, pitkäaikainen toimeentulotuen tarve tai perheessä tapahtuneet suuret muutokset. Mitä enemmän ennakoivia tekijöitä yksilön elämässä on, sitä suurempi riski on syrjäytymiselle. Usein syrjäytymisen riskitekijät eivät vain lähde lapsuuden olosuhteista, vaan tekijöitä syrjäytymiskehitykselle voi alkaa ilmetä vasta kouluiässä. (THL & me n.d.) Kuula (2000) kirjoittaa syrjäytymiseen johtavan kehän alkavan koulussa mm. kielteisten koulukokemusten myötä. Yläaste näyttäytyy ongelmallisena koulumuotona, koska siellä korostuvat esim. käyttäytymisongelmat ja sosiaalinen status. (Kuula 2000, 2.)

Yksiä ilmeisimpiä nuorten syrjäytymiskehityksen taustatekijöitä ovat heikko koulumenestys ja koulun keskeyttäminen. Niiden taustalta löytyy usein erilaisia syitä, kuten kehitykselliset häiriöt esim. **oppimis-** tai **keskittymisvaikeudet**. (Taskinen 2001, 11.) Oppimisvaikeudella tarkoitetaan oppimisen vaikeutta, kuten lukemis-, kirjoittamis- ja laskemiskyvyn häiriöitä. Niitä esiintyy vaihtelevasti eri tutkimuksien mukaan Suomessa 5–20 prosentilla ihmisistä, eli ovat hyvin yleisiä. (Mikkonen, Nikander & Voutilainen 2015.) Oppimisvaikeuksista kärsivällä nuorella voi olla esim. haasteita pysyä mukana opetuksessa, jolloin kiinnostus ja motivaatio koulunkäyntiä kohtaan voi lopahtaa kokonaan ja koulunkäynnin keskeytymisen riski kasvaa. Oppimisvaikeudet ovat selkeä syrjäytymisen riskitekijä, etenkin jos ne yhdistetään sosiaalisten ja psyykkisten ongelmien kanssa. (Taskinen 2001, 11–12.)

Oppimisvaikeudet vaikuttavat nuoren kokemukseen omista kyvyistään ja sitä kautta oppimismotivaatioon. Oppimisen työläys ja hitaus voi saada lapsen turhautumaan ja välttelemään tehtäviä, jolloin syntyy kielteinen kehä: kun tehtävien tekeminen on työlästä ja vaivalloista, niiden tekemistä vältellään, eikä taidot pääse kehittymään. Oppimisvaikeuksista kärsiville saattaa epäonnistumisten myötä syntyä kielteinen minäpystyvyyden kehä, koska jatkuvat epäonnistumiset nakertavat pystyvyyden tunnetta. Tämä heikko minäpystyvyyden tunne aiheuttaa usein ahdistusta, avuttomuutta ja suuttumusta. (Ahonen, Torppa, Määttä & Eklund 2013.) Vaikeudet voivat herättää nuoressa huonommuuden ja osaamattomuuden tunteita. Useissa tutkimuksissa oppimisvaikeudet nähdään suurempana riskinä psyykkiseen oireiluun, joka näyttäytyy eri tavoin eri yksilöillä. Oireilu voi

olla sisäänpäin suuntautuvaa ahdistusta, pelkoa, alavireisyyttä tai masentuneisuutta tai ulospäin suuntautuvaa oireilua, joka näkyy keskittymisvaikeuksina, levottomuutena tai käytöshäiriöinä. On viitteitä myös siitä, että oppimisvaikeudesta kärsiville nuorille tyypillistä on riskikäyttäytyminen, kuten päihteidenkäyttö ja epäsosiaalinen käytös. Nuoren oppimisen ongelmat ja heikko itsetunto voi ohjata häntä hakemaan hyväksyntää muualta kuten huonosta kaveripiiristä, jossa hyväksyntää saa esim. päihteiden käytön kautta. (Poikkeus, Rasku-Puttonen, Lerkkanen, Kuorelahti, Siekkinen, Kiuru & Nurmi 2013.)

Hyvinvoinnin perusrakenteisiin kuuluvat hyvät **ystävyyss- ja kaverisuhteet** ja niiden kautta saatu kokemus osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä. Nuorten hyvinvoinnin kannalta kaverisuhteilla on merkityksellinen rooli koulu- ja opiskeluyhteisössä. Opetushallituksen mukaan lasten ja nuorten yksinäisyyden kokemukset ovat olleet nousussa viime vuosina, etenkin keväällä 2020 asetettujen poikkeusjärjestelyjen vuoksi, jolloin kouluja käytiin paljon etäopetuksella ja harrastustoiminnot olivat suljettuna. (Opetushallitus n.d.) Myös Junttilan (2022) kirjoituksessa nuorten yksinäisyyden kokemukset ovat lisääntyneet huolestuttavissa määrin koronan myötä. Lisäksi THL Kouluterveyskyselyn (2021) tilastojen mukaan nuorten yksinäisyyden kokemus on noussut 2019 vuoteen verrattuna.

Nuoren **yksinäisyys** nähdään yhtenä syrjäyttävänä tekijänä, etenkin sen sijoituksessa yläasteikään. Yksinäisyyteen johtavia syitä voi olla monia, ja ne voivat liittyä persoonatekijöihin tai tilanne- ja ympäristötekijöihin. Osalla nuorista ei ole esimerkiksi riittäviä sosiaalisia taitoja tai kykyä toimia sosiaalisessa ympäristössä, ja tämän vuoksi heillä on vaikeuksia luoda kaverisuhteita. Joidenkin nuorten persoonallisuus ja käytös voivat olla karkottavia niin, että joutuvat kaveriporukan ulkopuolelle, ja pahimmassa tapauksessa kiusaamisen kohteeksi. (Mäki & Grundell 2014, 26.) Ystävillä on iso vaikutus nuoren psyykkiselle, fyysiselle ja sosiaaliselle kehitykselle. Nuori omaksuu kavereilta arvoja, normeja ja vuorovaikutustaitoja, joissa hän kokee sekä myönteiset että kielteiset tunteet. Kaverisuhteiden puute vaikeuttaa nuoren kiinnittymistä yhteisöönsä ja voi heikentää nuoren koulumotivaatiota. (Joutalainen & Ruokanen 2008, 25.) Sosioemotionaalisten taitojen heikompi kehitys, itsetunnon lasku, motivaation lopahtaminen oppimiseen

sekä erilaiset somaattiset oireilut, kuten päänsärky ja nukahtamisvaikeudet, linkittyvät nuorten yksinäisyyteen. Yksinäisyyden pitkittyessä nuorella alkaa esiintymään laajempaa psyykkistä oireilua, kuten ahdistuneisuutta, eristäytyneisyyttä, masentuneisuutta, aggressiivisuutta tai itsetuhoisuutta. Yksinäisyyden kokemus ja koettu ulkopuolisuuden tunne vaikuttavat pitkälle aikuisuuteen ja voi johtaa sosiaaliseen syrjäytymiseen myöhemmässä elämänvaiheessa. (Junttila 2022.)

Yksinäisyys on todettu olevan yksi niistä tekijöistä, jotka edesauttavat **kiusaa-**
mista koulussa. Yksinäisellä nuorella ei ole ystäviä, jotka puolustaisivat häntä, mikä ei tuota yhteisössä suosiota ja voi altistaa koulukiusaamisen kohteeksi. (Hamarus 2006, 112.) Nuorten siirryttäessä yläasteelle koululuokat ja tuttu ympäristö muuttuvat, jolloin nuorella on edessään uusiin ihmisiin tutustuminen ja ryhmään kiinnittyminen. Useimmiten kiusaamista tapahtuu eniten tässä vaiheessa, kun nuoren koulu ja ryhmä muuttuvat. (Lielähti & Saari 2011, 18.) Koulukiusaamisella tarkoitetaan oppilaan joutumista toistuvan kiusaamisen kohteeksi. Kiusaamisen muotoja on erilaisia, jota voi esiintyä fyysisissä, psyykkisissä tai sosiaalisissa muodoissa. Kiusaaminen on kaikkea sellaista, millä pyritään vahingoittamaan tai loukkaamaan toista ihmistä mm. haukkumista, lyömistä, ryhmän ulkopuolelle sulkemista, pilkkaamista tai netissä tapahtuvaa nimittelyä tms. (MLL 2021a) Kiusaaminen voi aiheuttaa monenlaisia psyykkisiä ja fyysisiä hyvinvoinnin ongelmia, sekä kiusatulle että kiusaajalle. Kiusatut voivat kärsiä mm. itsetunnon alenemisesta, masentuneisuudesta, itsetuhoisuudesta sekä ahdistuneisuudesta. Usein kiusatuilla ilmenee myös koulumotivaation heikkenemistä ja koulunkäyntihaluttomuutta. Kiusaajilla taas voi myöhemmin esiintyä mielenterveyteen ja ihmissuhteisiin liittyviä ongelmia, kuten aggressiivisuutta, antisosiaalista persoonallisuushäiriöitä, päihteiden väärinkäyttöä ja rikollisuutta. (MLL 2021b.)

Koulukiusaamisen vaikutus nuoren syrjäytymiskehitykselle on noussut esiin useissa syrjäytymiseen tai työttömyyttä koskevissa tutkimuksissa. Kiusaamisella on vaikutusta opinnoista suoriutumiseen ja koulukokemukseen, millä voi olla radikaalit seuraukset opintomenestykseen ja jatkokoulutukseen. Nuorten pitkäaikaistyöttömien haastatteluihin perustuvassa tutkimuksessa selviää, että osalla pelko uudelleen kiusatuksi tulemisesta voi olla niin voimakas, ettei nuori pysty edes kokeilemaan työelämäänsä menemistä. (Ketola 2013, 35–36.) Tämän lisäksi

on oppilaita, jotka joutuvat vierestä seuraamaan kiusaamista tai ovat itse kiusaajia. Koulukiusaaminen voi aiheuttaa pelkoa myös muissa oppilaissa, ja pelko heikentää heidän koulunkäyntihalukkuuttansa. Tutkimusten mukaan Suomen peruskouluissa kiusataan jatkuvasti yhtä lasta kymmenestä eli voidaan laskea, että yhdellä luokalla on 1–2 lasta, joita kiusataan. (MLL 2021a.)

Koulukiusaaminen on **väkivaltaa** ja sillä on vakavia kielteisiä vaikutuksia nuorten hyvinvointiin. Väkivalta on ollut viime vuosien aikana nousussa ja se näkyy kouluväkivallan lisääntyneenä uutisointina. Uutisissa on noussut erityisesti esiin fyysisen väkivallan käyttö koulussa sekä vapaa-ajalla. Fyysinen väkivalta on yksi kiusaamisen muoto, joka voi näkyä nuorten keskuudessa esimerkiksi teräaseiden uhkailulla ja fyysisenä pahoinpitelynä. (THL 2022.) Ylen julkaisussa kerrotaan alaikäisten epäiltyjen väkivaltatekojen lisääntyneen ja jopa kaksinkertaistuneen vuodesta 2014 lähtien. Nuorten väkivallanteiden taustalla arvellaan olevan nuorten paha olo sekä muiden ongelmien, kuten päihteiden ja kotiolojen vaikutus. (Hjelt 2021.) Nuorten on vaikea pystyä käsittelemään omaa pahanolon tunnetta, jolloin he joutuvat purkamaan sen ulos. Usein se purkautuu ulos aggressiivisella käyttäytymisellä, koska monella ihmisellä ei ole kykyä psyykkiseen työhön eivätkä he pysty tasapainottamaan itseään. Itsesäätelyn ja psyykkiseen työn edistämiseen tarvitaan ohjausta ja tukea, jotta väkivaltaista käyttäytymistä voidaan ehkäistä. (Jalovaara 2020, 40.)

Huolta tuo myös kiusaamisen jatkuminen koulun ulkopuolelle sosiaalisen median kautta, tappeluvideoiden levittäminen netissä sekä väkivallan ihannointi. Kiusaamisen tapahtuessa koulun ulkopuolella siihen on vaikeaa puuttua ja se näkyy koulussa tappeluvideoina sosiaalisen median kautta. Ylen julkaisemassa kirjoituksessa sanotaan myös koronan lisänneen nuorten pahoinvointia sekä osan nuorista häiriökäyttäytymistä. (Koskinen 2020.) Kouluväkivallalla on paljon kielteisiä seurauksia uhrin sekä tekijän mielenterveydelle ja psyykkiselle hyvinvoinnille. Väkivalta kouluissa lisää nuorilla turvattomuuden tunnetta sekä koulussa viihtymättömyyttä, joka vaikuttaa nuorten koulunkäyntihalukkuuteen ja lisää riskiä syrjäytymiselle. (THL 2022.) Kouluterveyskyselyn mukaan peruskoulun 8. ja 9. luokilla 16 % nuorista oli kokenut fyysistä uhkaa viimeisen vuoden aikana (THL 2021, 7).

Koulumaailmassa syrjäytymisriskiä on tutkittu kasvattavan myös oppilaan **ulkomaalaistaustaisuus**. Myrskylä kirjoittaa ulkomaalaistaustan olevan kaikkein vaikein tekijä nuorten syrjäytymiselle. (Myrskylä 2012, 4.) Ulkomaalaistaustaiset nuoret, esimerkiksi maahanmuuttajanuoret, joutuvat usein kohtaamaan koulussa kouluun liittyvien haasteiden lisäksi myös kotoutumiseen liittyviä haasteita, kuten uuden kielen, kulttuurin, tapojen ja sosiaalisen verkoston haasteita. Keskeinen kouluun liittyvä haaste, kielen oppiminen, on koulussa menestymisen ja kouluhyvinvoinnin kannalta hyvin oleellista. Kielitaidon puute on yksi yhteiskuntaan integroitumisen haaste ja lisää syrjäytymisriskiä. Maahanmuuttajien kielelliset puutteet voivat vaikuttaa koulussa pärjäämiseen, ja on yleensä tärkein peruskoulun jälkeiseen koulutusuraan vaikuttava tekijä. (Salmela-Aro 2017, 96.) Vuosien 2010–2014 mukaan ulkomaalaistaustaisista nuorista 21 % ja suomalaistaustaisista 8 % oli jäänyt ilman peruskoulun jälkeistä opiskelupaikkaa (Thl 2018).

Keskimääräisesti maahanmuuttotaustaisten oppilaiden osaaminen on selkeästi heikompaa kuin valtaväestöön kuuluvien oppilaiden. Maahantuloikä on jonkun verran yhteydessä oppimistuloksiin, esimerkiksi peruskoulun jälkeisen tutkinnon suorittamistodennäköisyys on sitä suurempi, mitä nuorempana nuori on muuttanut suomeen. Oppimiserot ovat silti merkittäviä valtaväestön ja Suomessa syntyneiden maahanmuuttotaustaisten lasten osalta. (Bernelius & Huilla 2021, 68–69.) Yhteiskunnan voimakkaan koulutusnormin rikkominen jäämällä koulutuksen ulkopuolelle ja kouluttamattomaksi on vahva yhteys huono-osaisuuteen ja syrjäytymiseen (Kivelä & Ahola 2007).

Maahanmuuttajat eivät kuitenkaan ole yhtenäinen ryhmä, jossa kaikilla olisi samanlaiset lähtökohdat ja haasteet. Maahanmuuttajien välillä suuria eroja syntyy muun muassa etnisen taustan, lähtömaan ja yksilöllisten tekijöiden vaikutuksesta. Joillakin maahanmuuttajanuorilla voi haasteista huolimatta mennä koulu paremmin kuin valtaväestöön kuuluvilla. (Salmela-Aro 2017, 95, 97.)

Syrjäytyneistä nuorista joka neljäs on maahanmuuttajataustaisia, mikä kertoo, että syrjäytyminen on läheisesti maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvä ongelma (Myrskylä 2012, 4). Kotoutuminen ja uuteen kulttuuriin sopeutuminen voi

olla hyvin haastavaa nuorelle, koska monet saattavat joutua kokemaan syrjintää ja ennakkoluuloja maahanmuuttajana. Syrjintä vaikuttaa kielteisesti kouluhyvinvointiin ja voi aiheuttaa masennusta ja stressiä sekä heikentää itsearvostusta, koulusuoriutumista ja kouluhyvinvointia. Tämä taas vaikuttaa nuoren koulumotivaatioon ja innokkuuteen, jonka seurauksena voi olla koulu-uupumus. 2015 vuoden kouluterveyskyselystä selvisi, että peruskoulun lopussa joka kolmas ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajapoista kärsi koulu-uupumuksesta. (Salmela-Aro 2017.) Etnisyyden, monikulttuurisuuden ja rasismien kysymyksiä tulisi tarkastella kouluyhteisön ja koulutusjärjestelmän asiana, koska yhteisöön kiinnittyminen ei tapahdu itsestään vaan vaatii koululta ja opetusjärjestelmältä aktiivisia toimia (Bernelius & Huilla 2021, 72). Vieraskielisten ja vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten tulisi saada entistä enemmän henkilökohtaista ohjausta ja tukea opiskeluun, jotta syrjäytymisvaaran riskiä voitaisiin ennaltaehkäistä.

Perusopetuksen lausunnoissa nähdään pulmallisena, että kunnille säädettyä velvollisuutta perusopetukseen valmistavasta opetuksesta ei ole. Sen tarjonta vaihtelee opetuksenjärjestäjän mukaan sekä määrän että laadun suhteen. Suomi toisena kielenä eli S2-opetuksella ja valmistavalla opetuksella voitaisiin varmistaa oppilaan tarvittava akateeminen kielitaito ja sen laadukkaalla toteutuksella oppimisen erojen kaventamiseen. (Bernelius & Huilla 2021, 70.)

Koulun yksi tärkeistä, syrjäytymiseen ennaltaehkäisevästi vaikuttavista, tehtävistä on edistää **kodin ja koulun välistä yhteistyötä**. Koulun ja kodin välinen kiinteä yhteistyö vaikuttaa merkittävästi nuoren hyvinvointiin sekä on osoittautunut koulumenestystä edistäväksi ja syrjäytymistä ehkäiseväksi tekijäksi. Nuoren mahdollisia oppimisen esteitä on helpompi poistaa ja nuori saa tarvitsemaansa tukea, kun koulu ja koti jakavat nuoreen liittyviä asioita yhteistyössä. (Säävälä 2013, 117.) Koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön kuuluvat keskustelut liittyen opetussuunnitelmaan, nuoren oppimisen tavoitteisiin, oppimisympäristöön, työtapoihin, oppimisen tuen tarpeisiin, oppilashuoltoon sekä arviointiin. Opetus on tarkoitus toteutua yhteistyössä koulun ja kodin välillä. Kyse on kasvatuskumppanuudessa, jossa koulun ja kodin välisellä yhteistyöllä edistetään nuoren hyvinvointia sekä turvallisuutta. Vaikutus kattaa koko kouluyhteisön. Kasvatuskump-

panuuden avulla tieto oppilaan tilanteesta jakautuu koulun ja kodin välillä avoimesti, mahdollistaen keskustelun esimerkiksi oppilaan poissaoloihin liittyen tai tuen tarpeeseen kotioiloissa opiskelussa. (Haanpää & Lahtinen 2020, 87; Perusopetuslaki 1998/628.)

Koulun ja kodin välisen yhteistyön avulla on mahdollista toimia ennaltaehkäisevästi, mikäli oppilas kokee haasteita opiskeluun tai koulunkäyntiin liittyen. Koulun ja kodin välinen yhteistyö tapahtuu vanhempainilloissa, joissa muun muassa keskustellaan oppilaiden koulumenestyksestä sekä jaetaan tietoa erilaisista tapahtumista ja muusta koulunkäyntiin liittyvästä. Yhteydenpito alkaa melko usein silloin, kun nuorella havaitaan ongelmia koulussa esimerkiksi poissaolojen kertyminen tai muu koulunkäyntiin liittyvä haaste. Vanhemmat puolestaan ovat yhteydessä kouluun, kun on kyse esimerkiksi lomamatkasta tai sairauspoissaolosta. (Gordon 2006, 157; Kivelä & Ahola 2007, 115; Koironen, Husso, Korpinen 2008, 7.)

Yhteistyön tarkoitus on edistää sosiaalisen verkoston ja yhteisöllisen tuen muodostumista sekä luottamuksen vahvistumista koulun ja kodin välillä. Se ei voi olla lähtökohtainen syy koulun ja kodin väliseen yhteydenpitoon. (Koironen ym. 2008, 7.) Kun nuorella havaitaan koulunkäynnissä ongelmia tai hänellä korostuu tarve erityiselle tuelle ja ohjaukselle, on erittäin tärkeää, että tilanteeseen puututaan riittävän ajoissa (Hakalehti-Wainio 2012, 120). Lisäksi koululla on velvollisuus edistää ja etsiä myös vieraskielisten perheiden kanssa toimivia vuorovaikutuksen muotoja. Kouluhenkilökunta voi kohdata uudenlaisia toiminnan ja yhteistyön haasteita, kun koululaisten taustat ovat kulttuurillisesti ja kielellisesti monimuotoisia. (Säävälä 2013, 117.) Tuuli Koironen (2008) kertoo kulttuurieroista johtuvista yhteentörmäyksistä perheen ja koulun välillä. Yhteentörmäykseen voi johtaa muun muassa tiedon puute erilaisista kulttuureista ja kulttuurisista toimintatavoista ja näiden tuomista näkökulmaeroista. Siksi onkin tärkeää, että opettaja ja muu koulu henkilökunta on tietoisia erilaisista kulttuureista, vaikka jokaisella perheellä olisikin oma tapa toimia. Kielitaidon puute vaikuttaa myös pienten arkisten asioiden kertomisessa sekä kirjoittaessa, niin oppilaalla kuin perheen kanssa tehtävässä yhteistyössä. (Koironen ym. 2008, 22–25.)

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusmenetelmä

Toteutimme opinnäytetyön määrällisen eli kvantitatiivisen sekä laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen yhdistelmänä, koska keruumenetelmässä toteutui kummankin menetelmän kriteerit. Kvantitatiivista tutkimusmenetelmää kuvaa lomaketutkimuksen malli, jonka tarkoituksena on looginen todistelu perustuen havaintoaineistoon (tilastollisen/numeerisen tiedon pohjalta tässä työssä). Kvantitatiivisen aineiston keruumenetelmänä toimii yleensä erilaiset kyselyt, kuten internet-kyselyt, lomakekyselyt sekä strukturoitu haastattelu. Kyselyssä on usein valmiit vastausvaihtoehdot. (Alasuutari 2011, 31; Heikkilä, T 2014.)

Kvalitatiivisessa tutkimusmenetelmässä eli laadullisessa tutkimusmenetelmässä halutaan tuoda esiin jonkun ihmisryhmän näkemys liittyen tutkittavaan aiheeseen. Laadullinen tutkimus toteutetaan yleensä haastattelun muodossa kuten ryhmähaastatteluna, yksilöhaastatteluna tai puhelinhaastatteluna. (Heikkilä 2014; Valli & Aaltola 2015, 22.) Kvalitatiivisella tutkimuksella pyritään kuvaamaan todellista elämää, löytämään ja paljastamaan tutkittavia asioita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 161).

5.2 Aineiston kerääminen

Tämä opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Hervannan Ahvenisjärven yläkoulun sekä Etelä-Hervannan yläkoulun kanssa. Opinnäytetyön aineisto kerättiin teettämällä kouluhenkilökunnalle verkkokysely. Lähetimme koulujen rehtoreille saatekirjeen (liite 1) kyselylinkin yhteydessä. Molemmat rehtorit lähettivät kyselyt sähköpostin välityksellä koko kouluhenkilökunnalle. Kysely lähetettiin yhteensä 196:lle yläkouluhenkilökuntaan kuuluvalle, joista yhteensä 33 henkilöä vastasi kyselyymme.

Opinnäytetyön tutkimuksen kyselylomakkeen aihealueet muodostuivat tutkimamme teorian ja aikaisempien tutkimuksen pohjalta. Rajasimme opinnäytetyössä tarkastelemamme syrjäytymisen riskitekijät aihealueisiin: koulunkäynnin ja oppimisen haasteet, sosiaaliset suhteet ja käyttäytyminen, koulun ja kodin välinen yhteistyö sekä kielelliset ja kulttuuriset haasteet. Opinnäytetyön tutkimuksen kyselylomakkeessa käytimme avoimia kysymyksiä, suljettuja kysymyksiä sekä puolistrukturoituja kysymyksiä.

Puolistrukturoidut kysymykset mahdollistavat vastaajan oman mielipiteen ilmaisun kysyttävään kohtaan (Hirsjärvi ym. 2013, 199). Monivalintakysymysten avulla pyrimme löytämään ilmaantuvuudeltaan suurimmat syrjäytymisriskiin altistavat tekijät Hervannan yläkouluissa. Avoimet kysymykset mahdollistivat vastajalle laajemman ja yksityiskohtaisemman tavan kertoa havaitsemastaan tuen tarpeesta. Nämä vastaukset mahdollistivat meitä löytämään muun muassa syrjäytymistä ehkäiseviä keinoja kouluympäristössä. Käytimme apuna kyselylomakkeessa likert-asteikkoa, joka mahdollisti kyselyyn vastanneiden asenteen/mielipiteen ilmaisun. Likert-asteikkoa kuvaa esimerkiksi: täysin samaa mieltä, samaa mieltä, eri mieltä, täysin eri mieltä ja en osaa sanoa valinnat. (Valli & Aaltola 2015, 98, 100.) Suljettuja kysymyksiä käyttämällä keräsimme tilastollista tietoa tutkimuskohteiden yleisimmistä ilmentymistä liittyen tutkimusaiheeseen. Kvantitatiivisella tutkimuksella yleensä todennetaan asioita, esimerkiksi vastataan kysymyksiin, kuinka paljon, mihin aikaa, kuinka usein (Hirsjärvi ym. 2013, 160–161).

Suunnitellessa kyselyn järjestämistä alkukesään 2022, tulimme siihen tulokseen, että kouluhenkilökunnalla saattaa olla melkoinen kiire lähestyvän kesänaloituksen ja koulunpäättötodistusten arviointien kanssa. Tämän vuoksi päätimme siirtää kyselyn syksyille 2022. Ensimmäinen kysely suunniteltiin lomakekyselyksi, joka oli tarkoitus jakaa kouluhenkilökunnalle paikan päällä, mutta lopputulemana kysely toteutettiin verkossa rehtorin toiveesta. Emme ehtineet henkilökunnan tilaisuuteen (loppu kesästä), jossa koko kouluhenkilökunta olisi ollut paikalla. Ideana oli sen jälkeen lähettää lomake sähköisenä, millä voidaan tavoittaa mahdollisimman moni vaatimatta kokoontumista yhteen paikkaan. Mukana kyselyn kanssa oli rehtorin lähettämä viesti henkilökunnalle, jossa hän toivoi mahdollisimman monen vastaavan kyselyyn.

Suunnittelimme verkkokyselyn loppukesästä. Aloitimme aineiston keräämisen Ahvenisjärven koulusta elokuun lopulla 2022 ja Etelä-Hervannan kouluun syyskuun puolen välin tienoilla. Vastausaika oli vähintään 2 viikkoa. Huomasimme, että vastauksia oli kertynyt vähälaisesti ja ehdotimme kouluun paikan päälle menemistä, jotta pystyisimme kerryttämään vastausprosenttia. Päätimme kuitenkin odottaa vastausten kertymistä, koska kouluilta ei kuulunut mitään. Myös ohjaava opettajamme oli yhteydessä kouluihin, jotta olisimme saaneet kasvatettua vastausprosenttia.

5.3 Aineiston analysointi

Kyselyn päättyessä jaoimme vastaukset erillisiksi kokonaisuuksiksi erottaen suljetut- ja monivalintakysymykset sekä avoimet kysymykset toisistaan. Suljetut- ja monivalintakysymykset analysoitiin määrälliselle tutkimukselle yleisellä kuvaavalla tilastoanalyysillä ja avoimet kysymykset laadulliselle tutkimukselle yleisempänä sisällönanalyysillä. On melko tavanomaista, että molempia tutkimusmenetelmiä käytetään aineistoa analysoitaessa, sillä ne eivät toimi toistensa vastakohina. (Alasuutari 2011, 32.)

Valitsimme opinnäytetyöhön avoimia kysymyksiä, vaikka avoimet kysymykset voivat olla riski, koska niihin jätetään yleensä vastaamatta. Avoin kysymys parhaimmillaan mahdollistaa perusteellisen vastauksen. Kyselyn avoimet kysymykset analysoitiin sisällönanalyysillä teemoittelua käyttäen. Teemoittelu on yksi sisällönanalyysin muodoista ja sen avulla tutkimustuloksista on pystytty nostamaan esiin keskeisiä asiakokonaisuuksia sekä ilmeneviä piirteitä. Esitämme tutkimustuloksissa katkelmia aineistosta. On tärkeä huomata, että teemoittelu tapahtuu tutkimustuloksista, eikä tutkijan omista ennakolta päätetyistä teemoista. (Juhila n.d.) Avointen kysymysten vastausten analysointi vei paljon aikaa, jotta varmistuttiin eniten ilmenevistä teemoista. Ennen kuin teemat on luokiteltu, tuloksista on muodostunut monta alaluokkaa, joita tiivistämällä päästään pääluokkaan, jonka mukaan teemoittelu voi muodostua. (Valli & Aaltola b.2015, 106 & 251.)

Sisällönanalyysi tapahtuu kolmessa osassa, ensimmäisenä tutkittava aineisto pilkotaan, jonka jälkeen se käsitteellistetään sekä viimeiseksi kasataan uudelleen. Ensimmäisessä vaiheessa tutkimustuloksista saatu aineisto puretaan, siihen tutustutaan ja se järjestellään. Järjestelimme aineistoa luokitellen vastaukset ensin tutkimuskysymysten perusteella teemoihin, mitkä oli ennalta määritelty teoriaan ja aikaisempiin tutkimustuloksiin perustuen. Toiseen vaiheeseen kuului kategoriointi ja alakategorioiden muodostaminen. Aloimme pelkistämään vastauksia, mikä helpotti vastausten käsittelemistä. Jatkoimme analysointia värikoodien avulla, jota käytimme apuna samankaltaisten vastausten erottelamiseen. Tässä vaiheessa meillä oli eroteltuna tutkimuskysymysten perusteella vastaukset, vastaukset oli pelkistetty ja värikoodattu. Viimeisessä vaiheessa analyysia vastaukset linkitettiin yhteiseksi muodostetun teeman mukaan. Esimerkiksi vastauksissa ilmeni pelkistettynä ajanpuute ja henkilöstön puute, jotka muodostivat yhden teeman. (Alasuutari 2011.)

Opinnäytetyön suljettujen-, monivalintakysymysten ja likert-asteikon kysymysten analysoinnissa käytimme kuvaavaa tilastoanalyysia. Maarallisen analyysin tutkimusaineistoa kuvataan usein tilastollisesti ja havainnollistetaan graafisesti. Tilastoanalyysilla voidaan havainnoida esimerkiksi ilmiöiden määriä, yleisyyttä, jakautumista ja jäsentymistä eri luokkiin. (Koppa 2021.) Käytimme kyselylomakkeen tekemisessä Google Formsia, josta saimme automaattisesti vastausmäärät kysymyksiin. Vastauksien pohjalta kartoitimme ilmiöön altistavien tekijöiden yleisyyttä/määrää ja naiden perusteella lähdimme kokoamaan lopulliset johtopäätökset.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Taustatiedot

Kyselyyn vastasi yhteensä 33 Hervannan yläkoulujen kouluhenkilökunnan jäsentä. Kyselyyn vastanneista 25 oli opettajia ja 8 oli muuta koulun henkilökuntaa. Muuksi koulun henkilökunnaksi lasketaan kouluterveydenhoitajat, opinto-ohjaajat, kouluohjaajat ja kuraattorit. Vastanneista suurin osa oli yli 40 –vuotiaita. Kyselyyn vastanneista koulunhenkilökunnan jäsenistä suurimmalla osalla oli työkokemusta nykyisestä tehtävästä yli 10 vuotta. Vastaaajista 7 oli toiminut nykyisessä työssään 5–10 vuotta. Kyselyyn vastanneista kaikilla oli yli 5 vuoden työkokemusta nykyisestä työstään.

Kysyimme avoimena kysymyksenä vastanneiden tunnetilasta alkaneeseen lukukauteen. Avointen vastausten kautta ilmenee jo alkanut kiire, väsymys ja riittävien resurssien puute. Muutama vastanneista koki alkaneen lukukauden tunnetilan raskaana ja haastavana. Toisaalta osa vastanneista kertoo aloittaneensa lukukauden mukavasti ja hyvillä fiiliksillä.

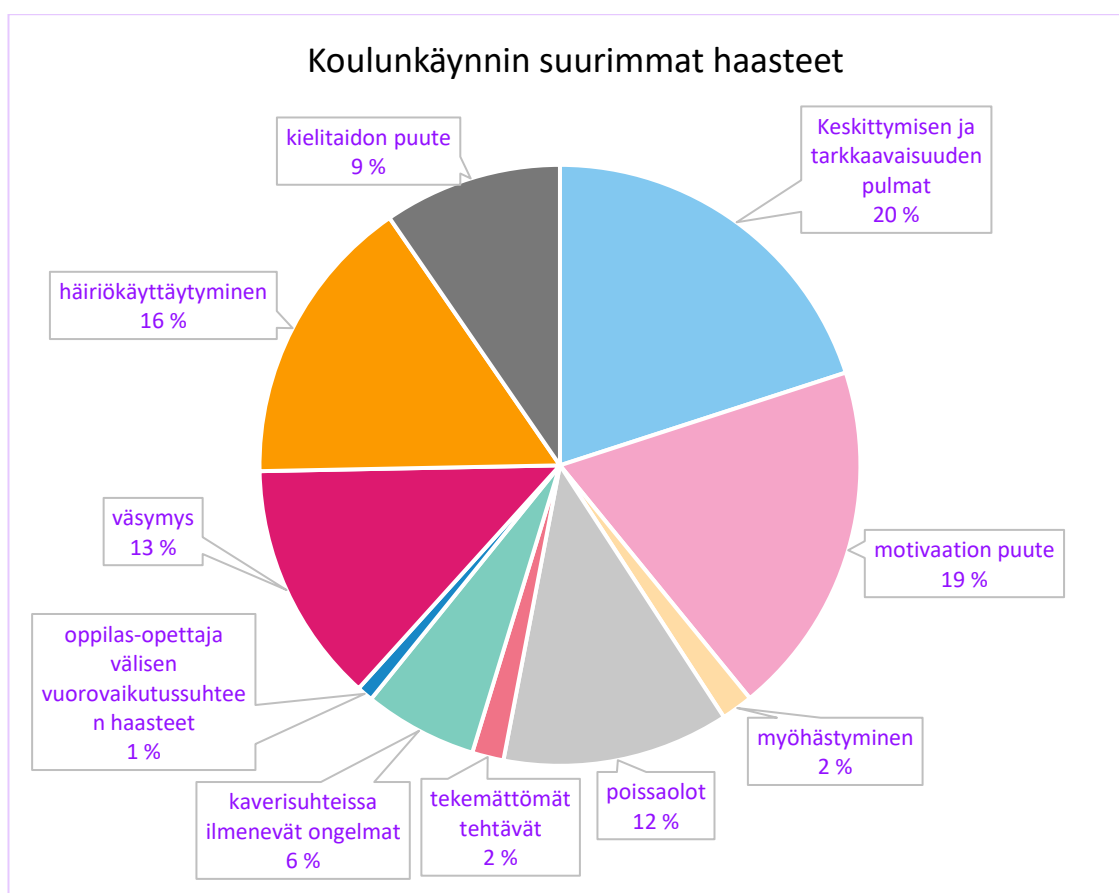
6.2 Koulunkäynnin ja oppimisen haasteet

Kyselyn aluksi halusimme kartoittaa koulunhenkilökunnan näkemystä vuorovaikutuksesta oppilaiden kanssa sekä millaisia oppimisen haasteita koulunkäynnissä ilmenee. Tässä osassa selvitimme myös avointen kysymysten avulla, millaista tukea koulunhenkilökunta kaipaa kokemiinsa haasteisiin.

Valtaosa kyselyyn vastanneista koki, että nuorille on helppo mennä juttelemaan, vaikka tilanne olisikin hankala. Kahdenkeskeinen aika nuoren kanssa koettiin merkitykselliseksi, mikä näkyi korkeana vastausprosenttina. Vastanneista lähes kaikki vastasivat olevansa samaa mieltä tai täysin samaa mieltä kahdenkeskeisen ajan merkityksellisyydestä. Ajanpuute näkyi kyselyyn vastanneista siten, että

kaksi kolmasosaa vastaajista kokivat, ettei heillä ole riittävästi aikaa oppilaan kohtaamiseen.

Kysyimme koulunkäynnin suurimmista haasteista, joista vastaajille annettiin 10 vastausvaihtoehtoa ja he saivat valita 1–3 haastetta. Vastaajilla oli mahdollisuus myös valita ”muu, mikä” kohtaan ja kirjoittaa vastaus avoimeen kenttään. Vastauksien perusteella suurimmiksi haasteiksi koulunkäynnissä vastanneet kokivat oppilailla keskittymisen ja tarkkaavaisuuden pulmat, motivaation puutteen sekä häiriökäyttäytymisen.

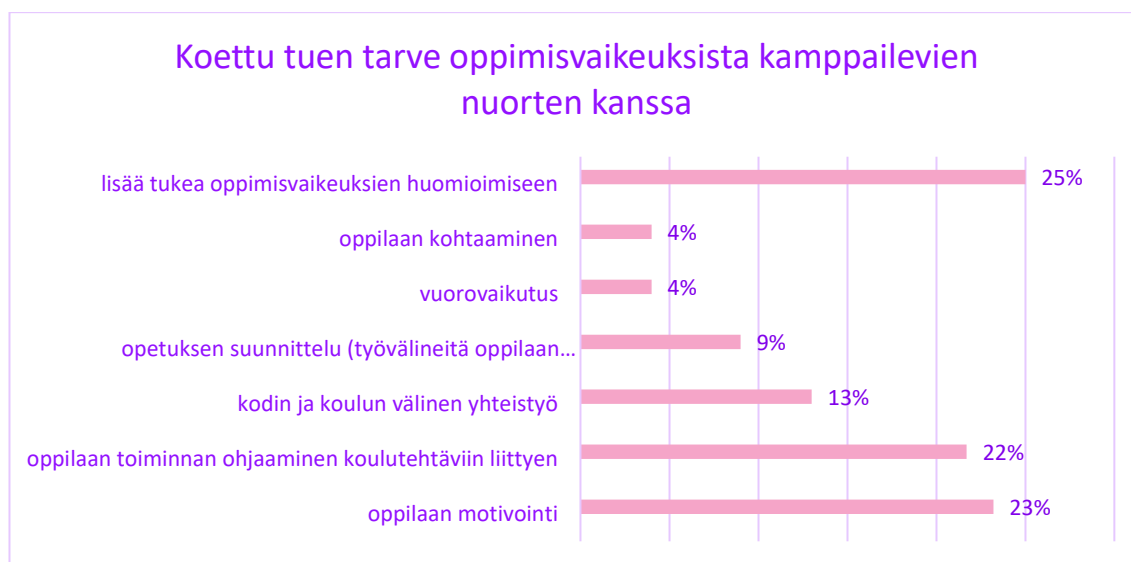

KAAVIO 1. Koulunkäynnin suurimmat haasteet kouluhenkilökunnan havaintojen mukaan

Lisäksi ”muu, mikä” kohtaan vastanneilta kävi ilmi, että koulunkäynnin suurimpia haasteita ovat myös mielialan lasku ja jaksamisen haasteet, kodin heikko tuki koulunkäyntiin, kasautunut oppimisvaje, yhteistyön vähäisyys, eteläisen lastensuojelun tilanne sekä järjestelmälähtöisyys.

Selvitimme kouluhenkilökunnalta, kuinka usein he kohtaavat oppilaita, joilla on oppimisvaikeuksia, sekä millaista tukea työskentelyyn kaivattaisiin. Lähes kaikki vastaajat kohtasivat oppimisvaikeuksista kamppailevia oppilaita ”usein” tai ”melko usein”. Vastanneista vain 1 vastasi kohdanneensa ”harvoin” oppilaita, joilla on oppimisvaikeuksia. Oppimisvaikeudet oireilevat usein juuri keskittymisvaikeuksina ja motivaation puutteena koulunkäyntiä kohtaan, mikä selittää hyvin myös aiemmin havaittuja yleisimpiä koulunkäynnin haasteiden esiintyvyyttä (KU-VIO 3). Keskittymis- ja tarkkaavaisuuden pulmat, häiriökäyttäytyminen ja motivaation puute ovat kaikki mahdollisia oireita oppilaille, joilla on oppimisvaikeuksia, niin kuin aiemmin teoriaosuudessa kirjoitimme.

Vastaajat kokivat tarvitsevänsä tukea nuorten oppimisvaikeuksien kanssa eniten oppilaan motivoimisessa opiskeluun, oppilaan toiminnan ohjaamisessa koulutehtäviin liittyen sekä kaipasivat lisää tukea oppimisvaikeuksien huomioimiseen. Lisäksi kouluhenkilökunta koki tarvitsevänsä tukea oppimisvaikeuksien tunnistamiseen, arjen hallintaan, työrauhaan ja materiaalien eriyttämiseen. Tähänkin kysymykseen vastaajille annettiin vastausvaihtoehdot, joista he pystyivät valitsemaan 1–3 tärkeimmäksi koettua vaihtoehtoa.

KAAVIO 2. Vastaajien koettu tuen tarve nuorten oppimisvaikeuksien kanssa

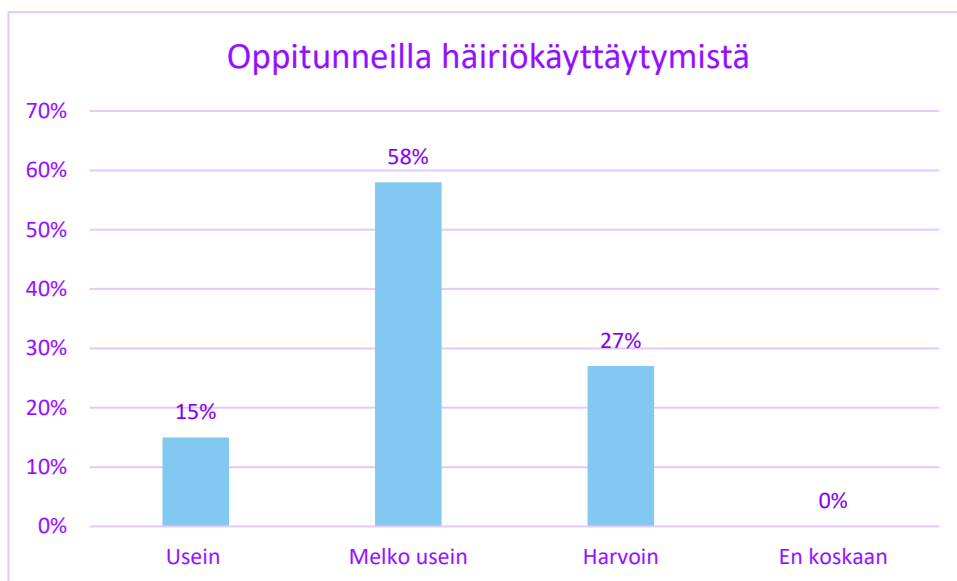
Vaihtoehtojen lisäksi kysymykseen oli mahdollisuus antaa avoin vastaus ”muu, mikä” kohtaan. Avoimien vastausten perusteella kouluhenkilökunta kokee tarvit-

sevansa tukea muun muassa oppimisvaikeuksien tunnistamiseen, arjenhallintaan sekä työrauhan opettamiseen. Vastauksissa tulee esiin myös erityisopetuksen tarve ja materiaallinen eriyttäminen. Yksi vastanneista toivoo tukea sekä tavoitteellisuutta koko systeemiltä ja yhdessä vastauksessa toivotaan selkeyttä oppilashuollon ja opettajien työtehtävien välille.

Edelliseen kysymykseen viitaten halusimme kartoittaa, millaista tukea vastanneet kaipasivat oppimisvaikeuksista kamppailevan nuoren kanssa. Saimme 6 vastausta tähän avoimeen kysymykseen, joissa toivotaan muun muassa ohjausta perheille arjen rutiineihin, kannustusta kotoa ja ympäristöstä sekä aikaa rauhalliseen opetukseen karsimalla turhat ylimääräiset ohjelmat pois. Yksi vastaajista kokee, että ratkaisut täytyisi tehdä lapsen tarpeista lähtien, eikä mitään ”laastariratkaisuja”. Kahden vastauksen mukaan luokkakoot koetaan liian isoiksi ja yhden vastaajan mukaan oppilashuollollisia tehtäviä kasautuu liikaa opettajille.

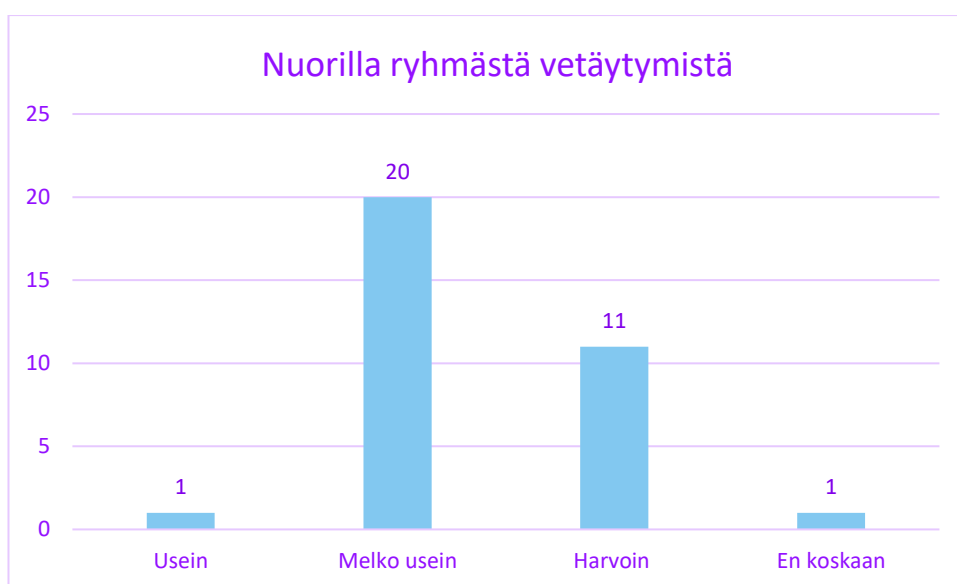
6.3 Käyttäytyminen ja sosiaaliset suhteet

Halusimme selvittää kouluhenkilökunnan tekemiä havaintoja oppilaiden käyttäytymiseen liittyen sekä henkilökunnan kokemusta siitä, miten he pystyvät itse vaikuttamaan luokkatilanteissa. Vastaajista 5 koki usein ja 19 melko usein häiriökäyttäytymistä oppitunneilla (KAAVIO 5). Melkein kaikki kyselyyn vastanneista kokevat, että pystyvät kuitenkin vaikuttamaan oppimisympäristön rauhallisuuteen. Vastaajista lähes kaikki kokivat, etteivät kaipa tukea oppimisympäristön rauhoittamiseen.

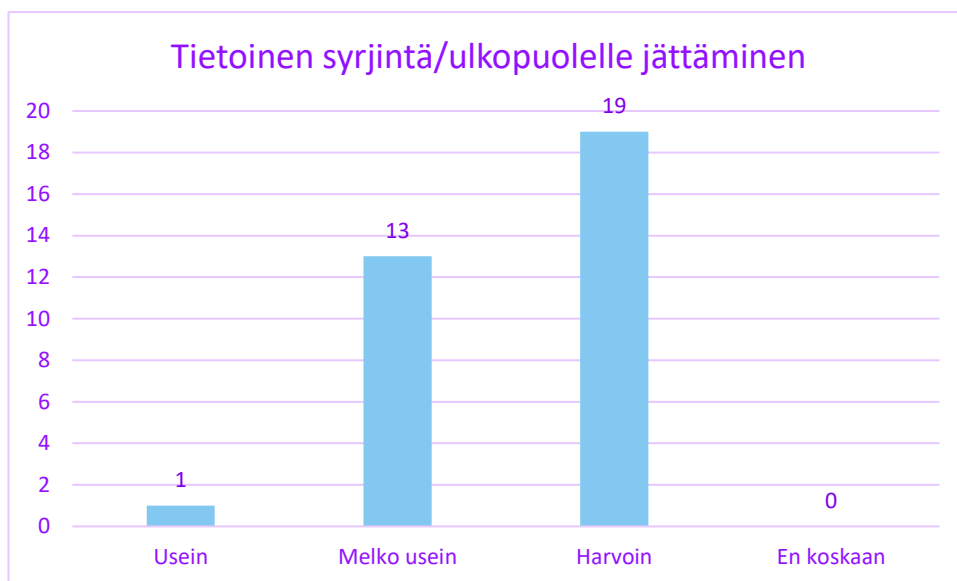

KAAVIO 3. Oppitunneilla koettua häiriökäyttäytymistä nuorilla.

Nuorten sosiaaliin suhteisiin liittyen halusimme selvittää syrjimisen, ryhmästä vetäytymisen, yksinäisyyden ja koulunkäynnin haluttomuuden ilmentymistä kouluympäristössä. Vastaajista 20 kertoo havainneensa nuorten ryhmästä vetäytymistä ”melko usein” ja 11 vastaajista kertoo ”harvoin” havainneensa ryhmästä vetäytymistä. Havaintoja nuorten tietoisesta syrjinnästä tai ulkopuolelle jättämisestä oli 13 vastaajista tehnyt ”melko usein”. Lielahti & Saari (2011) tehdyssä tutkimuksessa toiseksi yleisimmäksi kiusaamisen muodoksi arvioitiin ryhmän ulkopuolelle jättäminen.

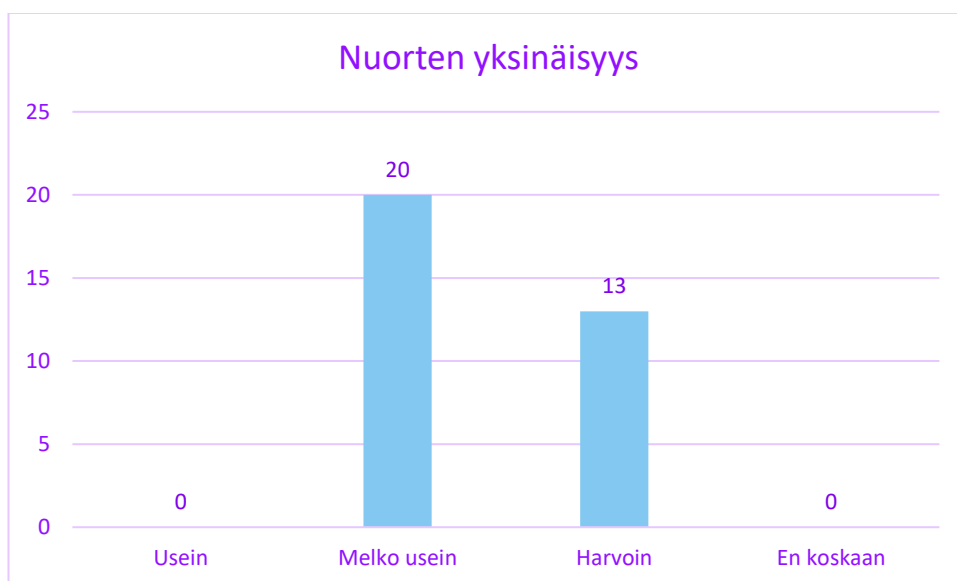

KAAVIO 4. Vastaajien havainnot nuorten ryhmästä vetäytymisestä

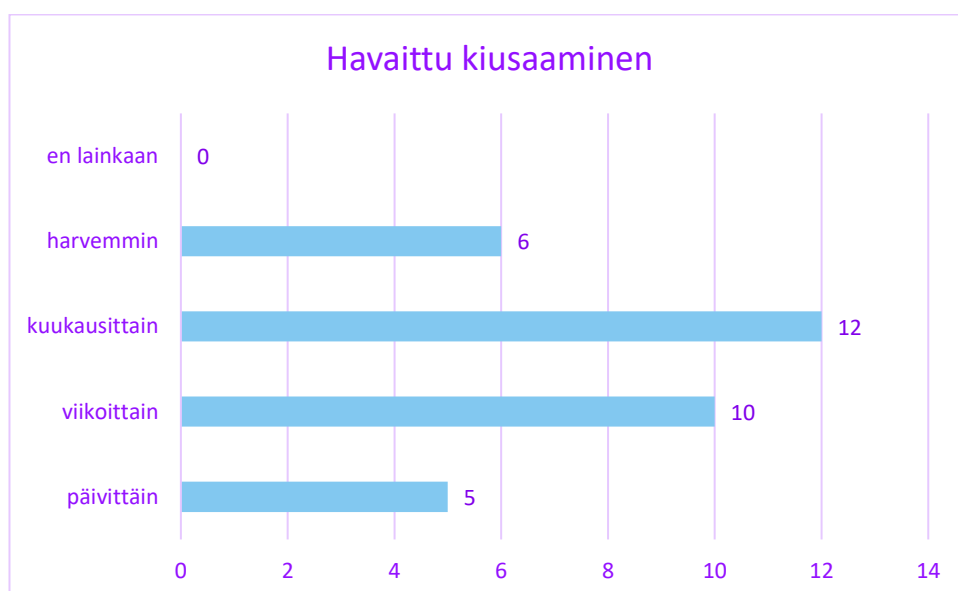
KAAVIO 5. Vastaajien havaitsema nuorten tietoinen syrjintä/ulkopuolelle jättäminen

Viime vuosina tehtyjen tutkimuksien mukaan yksinäisyyden kokemukset ovat lisääntynyt aiempiin vuosiin verrattuna, joten halusimmekin kysyä, miten yksinäisyys näyttäytyy Hervannan yläkouluissa kouluhenkilökunnan silmin. Yksinäisyyttä nuorten keskuudessa oli havainnut vastaajista 20 ”melko usein” ja 13 oli sitä mieltä, että ovat harvoin havainneet yksinäisyyttä nuorilla. Koulunkäynnin hauttomuutta kertoo havainneensa ”melko usein” melkein 24 vastaajista.

KAAVIO 6. Nuorten yksinäisyyden havaitseminen koulussa

Kiusaaminen on ollut kautta aikojen ongelma kouluympäristöissä. Halusimme kyselyssä selvittää, kuinka usein kouluhenkilökunta on havainnut kiusaamista kouluympäristössä ja kuinka usein kiusaamiseen on täytynyt puuttua. Vastanneista 12 kertoo kuukausittain havainneensa kiusaamista kouluympäristössä ja vastanneista 9 kertoo puuttuneensa kuukausittain kiusaamiseen. Näin ollen voidaan päätellä, että kaikkiin havaittuihin kiusaamistilanteisiin ei puututa. Joka kolmas vastanneista puuttuu vähintään viikoittain kiusaamiseen ja 5 vastaajaa joutuu usein puuttumaan kiusaamiseen päivittäin. Kukaan vastaajista ei jätä täysin puuttumatta havaittuihin kiusaamistilanteisiin, vaan kaikki kertovat puuttuvansa tilanteisiin joskus.

KAAVIO 7. Havaittu kiusaaminen nuorten keskuudessa

Selvitimme kyselyssä, millaisia tukitoimia kouluhenkilökunta kokee tarvitsevana kiusaamis- ja riitatilanteita varten. Avoimen kysymykset vastauksissa ilmeni selkeästi ajanpuute, resurssien riittämättömyys sekä tiedon- ja toimintaohjeiden puute:

”Kiusaamistilanteiden jälkiselvittely ja kotien kanssa tehtävä yhteistyö vie todella paljon aikaa. Tähän tarvitsisi työparia tms. avuksi oman jaksamisen tueksi.”

”Miten puuttua kiusaamiseen tehokkaasti? Miten saada kiusaajat ymmärtämään heidän toimintansa epäasiallisuus ja pitkäaikaisvaikutukset. Millä lisätä sosiaalisia taitoja, empaattisuutta ja suvaitsevaisuutta?”

Resurssipula ilmeni kommentteissa mm. seuraavanlaisesti:

”Enemmän aikuisia, jotka ehtivät puuttumaan tähän hetkellisen tilanteen jälkeen.”

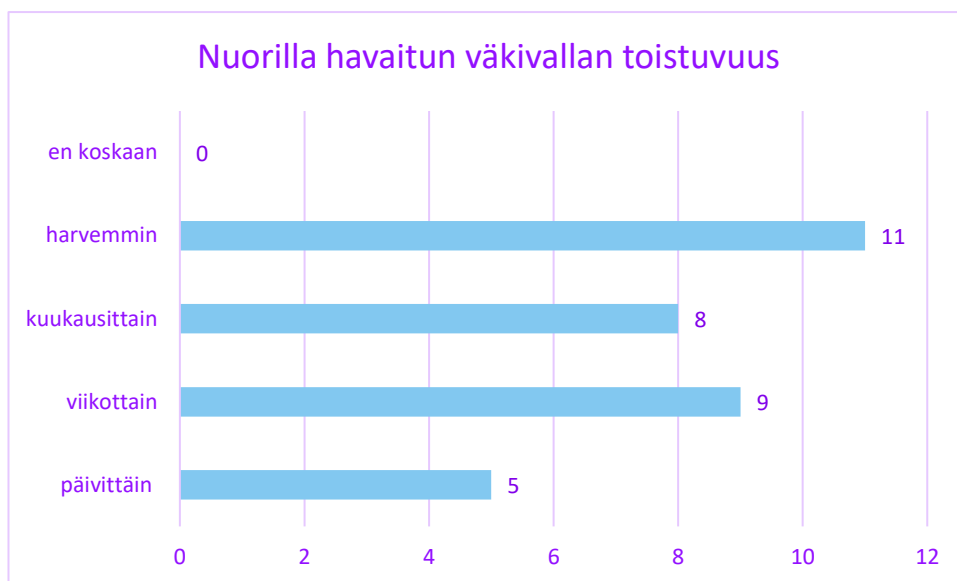
”En tarvitse tukea, mutta lisää aikaa niiden selvittämiseen - hankala selvittää riitoja, kun seuraava tunti painaa päälle ja välissä vielä vaikea välituntivalvonta.”

”Riittävät resurssit. Resursseja ennaltaehkäisyyn tulipalojen sammuttamisen sijaan.”

Vastauksista ilmeni myös tarve monikulttuurisen koulun yhteisöllisyyden tukemiseen, sekä keinoja, joiden avulla kiusaamiseen voitaisiin puuttua tehokkaammin ja saataisiin nuoret ymmärtämään kiusaamisesta vaikutukset. Eräs vastaajista ehdottaisi lainsäädännön muuttamista sellaiseksi, jolla voisi suojella helpommin pahantekijöiltä.

Ylen kirjoittama artikkeli Hervannassa ilmenevästä kouluväkivallasta herätti meissä kiinnostusta kartoittaa kyselyllä tietoa väkivallan ilmentymisestä kouluhenkilökunnan näkökulmasta (Koskinen 2020). Kysyimme kouluhenkilökunnan kokemusta kouluyhteisön turvattomuudesta, johon 6 henkilöä vastasi kokevansa melko usein turvattomuutta kouluyhteisössä. Harvoin turvattomuutta kouluympäristössä koki 19 vastanneista sekä 8 vastanneista eivät olleet koskaan kokeneet kouluyhteisöä turvattomaksi.

Väkivaltaisuutta ovat havainneet nuorissa päivittäin 5 ja viikoittain 9 vastaajista. Kyselyyn vastanneista henkilöistä 11 kertoo havainneensa väkivaltaisuutta harvemmin kouluympäristössä. Väkivaltilanteissa kyselyyn vastanneista suurin osa kokee, että pystyy vaikuttamaan tilanteeseen sekä osaa toimia tilanteessa. Vastaajista 4 kokee osaamattomuutta väkivaltilanteessa. Vastaajista 5 henkilöä sanoo, ettei ole ollut koskaan väkivaltilanteissa.

KAAVIO 8. Nuorten väkivallan toistuvuuden havainnointi kouluympäristössä.

KAAVIO 9. Kouluhenkilökunnan kokemus väkivaltatilanteissa toimimisessa ja siihen vaikuttamisessa

Kyselyssä ilmeni merkittävä lisätuen tarve nuorten väkivaltatilanteiden puuttumiseen. Jopa 22 kyselyyn vastanneista koki tarvitsemansa lisätukea väkivaltatilanteisiin puuttumiseen. Vastaajilla oli myös mahdollisuus tarkentaa avoimen kysymyksen kautta, millaista tukea he kokevat tarvitsevänsä näihin väkivaltatilanteissa.

Avoimen kyselyn vastauksista saimme selville, että suurimmalla osalla ei ollut tietoa, miten toimia tai miten puuttua väkivaltatilanteissa oikealla tavalla. Useimmat vastaajista kokivat, että tarvitsisivat selkeitä ohjeita, tapoja sekä rajoja nuorten väkivaltatilanteissa toimimiseen. Vastauksista nousi esiin myös tarve lisäresursseille, jotta tilanteeseen olisi mahdollista puuttua. Muutamassa vastauksessa toivottiin lisäkoulutusta kouluhenkilökunnalle, sekä työnohjausta tilanteiden jälkipurkuun. Yksi vastaajista ehdotti tukikeinoksi nuorten tietoisuuden lisäämistä esim. aiheesta järjestettyjen tapahtumien, ryhmien ja kokemusasiantuntijoiden kautta. Yhdessä vastauksessa tuotiin esille oppilashuollollinen tuentarve sekä yhden vastauksen mukaan ”väkivaltaiset nuoret pitäisi automaattisesti ohjata ulkopuolisten pitämään kunnolliseen käyttäytymistä ohjaavaan kuntoutukseen”.

6.4 Koulun ja kodin välinen yhteistyö

Koulun ja kodin välinen yhteistyö on tärkeää nuoren hyvinvoinnin ja tulevaisuuden rakentamisen kannalta. Halusimme kyselyssä kartoittaa Hervannan yläkoulujen ja kodin välisen yhteistyön sujuvuutta kouluhenkilökunnan näkökulmasta. Tuloksista ilmenee, että 29 vastaajista kokee vuorovaikutuksen koulun ja kodin välillä olevan riittävän hyvä ”melko usein” tai ”usein”. Vastaajista 4 kokee harvoin vuorovaikutuksen riittävän hyväksi. Kuitenkin suurin osa vastaajista kokee saavansa yhteyden vanhempiin melko usein ja vain 2 vastaajaa kokee saavansa harvoin yhteyden huoltajiin.

Kyselyssä selvitimme, millaisia haasteita koulun ja kodin välisessä yhteistyössä yleisimmin ilmenee. Kysymyksessä annettiin 6 vastausvaihtoehtoa sekä avoin vastausmahdollisuus ”muu, mikä” kohtaan. Vastaajat pystyivät valitsemaan kokemuksensa mukaan 1–3 yleisintä yhteistyön haastetta (KAAVIO 10). Yleisimpiä haasteita kodin ja perheen välisessä yhteistyössä koettiin olevan kielitaidon puute, huoltajien tavoittaminen sekä kulttuuriset erot. Selkeästi yleisimpänä haasteena koetaan olevan kielitaidon puute.

KAAVIO 10. Yleisimpiä haasteita koulun ja kodin välisessä yhteistyössä

”Muu, mikä” kohtaan saimme muutaman avoimen vastauksen, jossa haasteita nähtiin olevan Wilman käytössä sekä järjestelmälähtöisyydessä.

”huoltajat eivät käytä /lue wilmaa”

”järjestelmälähtöisyys ei kohtaa perheen arkea, perhe ei tule kuulluksi”

Seuraavalla avoimella kysymyksellä selvitimme vastaajilta, millainen vaikutus koulun ja kodin välisellä yhteistyön puutteella on heidän havaintojensa mukaan nuoreen. Tähän kysymykseen vastasi yhteensä 13 henkilöä, kun koko tutkimuksen vastaajamäärä oli 33. Kysymykseen saatujen vastausten perusteella kouluhenkilökunta kokee merkittäviä vaikutuksia koulun ja kodin välisen yhteistyön puutteella nuoreen.

Vastauksissa ilmeni, että koulun ja kodin välinen yhteistyön puute on kouluhenkilökunnan kokemusten mukaan usein yhteydessä nuoren käyttäytymiseen koulussa. Useampi vastaajista kertoo oppilaiden käytöksen olevan huonompaa ja

vaikuttavan käytökseen negatiivisesti, jos vanhemmat eivät osallistu kasvatuskumppanuuteen tai eivät ole kiinnostuneita nuoren koulunkäynnistä. Yksi vastaaja kokee yhteistyön puutteen isona vaikutuksena: jos koulu ei saa tukea huoltajilta yhteisiin tavoitteisiin, niin he ovat vaikeuksissa. Myös nuoren käytöksen parantamiseen liittyen yhteistyö kodin kanssa olisi tärkeää.

”Jos koti ei tue koulun kasvatustyötä esim. seuraamalla Wilmaa, luottamalla opettajien tilannekuvauksiin tai olemalla samaa mieltä koulun säännöistä, opettajan on vaikeampi saada nuoren käytöstä koulussa paranemaan.”

Heikko yhteistyö koulun ja kodin välillä koettiin lisäävän nuoren välinpitämättömyyttä koulua kohtaan, sekä nuoren turvattomuuden tunnetta, joka näkyy mm. ailahtelevana käytöksenä, kiusaamisena ja haluttomuutena. Yksi vastaajista näkee, että oppilaiden poissaoloihin on vaikea puuttua ilman huoltajien kanssa keskustelua. Seuraavassa vastauksessa käy ilmi, että nuoret käyttävät hyväkseen sitä, että viestit koulusta eivät välttämättä kulkeudu vanhempien korviin.

”Jos koti ei välitä nuoren kouluasioista, on myös nuoren hankala valita koulua omaksi puolekseen.”

Seuraavassa kysymyksessä kysyimme, kokevatko kouluhenkilökunta tarvitsevan tukea koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön. Vastaajista 10 kokee tarvitsevansa tukea ja 23 ei koe tarvitsevansa tukea. Laitoimme seuraavaan kohtaan avoimen kysymyksen, johon edelliseen kysymykseen ”kyllä” vastanneet henkilöt pystyivät tarkentamaan, millaista tukea he yhteistyöhön kaipaaisivat. Vain puolet (5 henkilöä) ”kyllä” vastauksen antaneista vastasivat avoimeen kysymykseen. Kaksi vastaajista nosti esiin sosiaalipuolen tuen tarpeen ja sosiaalityöntekijöiden hitaan reagoinnin esim. lastensuojeluilmoituksiin. Yksi vastanneista on tähänkin nostanut esiin ajan eli resurssien puutteen, koska vastaaja ei koe ajan riittävän huoltajien tapaamiseen. Toinen vastaajista kertoo monilla vanhemmista olevan vaikeuksia suomen kielen ja mm. Wilman käytön kanssa.

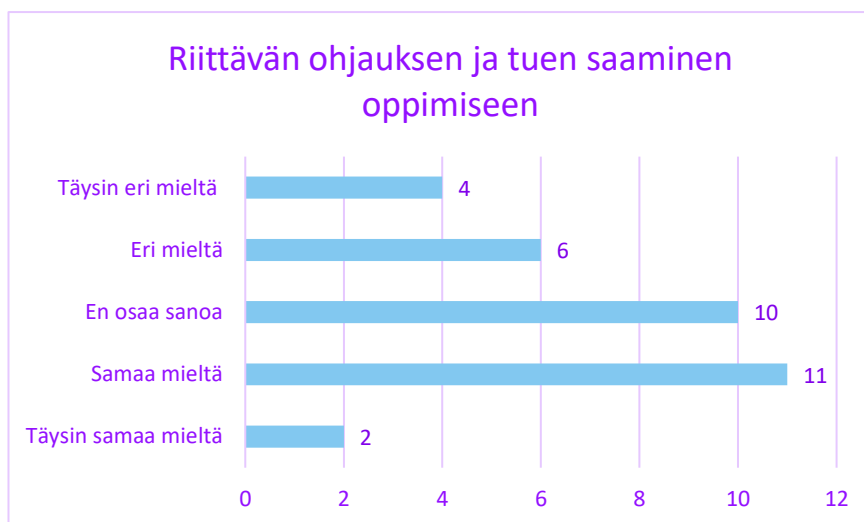
”Tällaisten vanhempien kanssa keskustelu, yhteyden saaminen ja kouluasioista keskustelu on hyvin haastavaa ja aikaa vievä.”

Hervannan korkean ulkomaalaistaustaisen asukasluvun vuoksi, koimme tärkeäksi ottaa kyselyssä huomioon maahanmuuttajataustaisten perheiden, ja koulun välisen yhteistyön sujuvuuden sekä tuen tarpeen. Halusimme vielä erikseen selvittää, kokevatko kouluhenkilökunta tarvitsevansa tukea maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa. Vastaajista 14, eli vähän alle puolet, kokivat tarvitsevansa tukea heidän kanssaan tehtävään yhteistyöhön. Jatkokysymyksellä selvitimme, millaista tukea kouluhenkilökunta tarvitsisi maahanmuuttajaperheiden kanssa työskentelyyn. Avoimista vastauksista nousivat vahvasti esiin kouluhenkilökunnan tarve tulkkausavulle ja kielelliselle tuelle, keinoja saada vanhemmat vanhempainiltoihin, lisätietoa kulttuureista ja ymmärrystä kulttuureista. Muutama vastaaja toivoo, että huoltajat saisivat riittävästi tietoa suomalaisesta kulttuurista, koulunkäynnin asioista ja suomalaisesta koulujärjestelmästä.

6.5 Vieraskielisyys ja kulttuurierot

Vieraskielisten asukkaiden määrästä riippumatta on tärkeää, että kouluissa perehdytään erilaisiin kulttuureihin, kulttuureille ominaisiin toimintatapoihin sekä pakolaisuuteen. Tuloksien mukaan Hervannan yläkoulun kouluhenkilökunnan mukaan kouluyhteisöissä tutustutaan nuorten kanssa erilaisiin kulttuureihin ja pakolaisuuteen. 28 kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että kouluyhteisössä tutustutaan nuorten kanssa erilaisiin kulttuureihin ja pakolaisuuteen. Kysyimme myös, onko kouluhenkilökunta havainnut kielteistä käyttäytymistä maahanmuuttajanuoria kohtaan. Kyselyyn vastanneista 30 kokee havainneensa harvoin tai ei koskaan kielteistä käyttäytymistä maahanmuuttajanuoria kohtaan. Melko usein kielteistä käyttäytymistä maahanmuuttajanuoria kohtaan kertoo havainneensa 3 vastanneista.

Kyselyn vastauksista ilmeni, että 28 vastanneista koki maahanmuuttajanuorten kanssa työskentelyssä kielitaidosta johtuvia haasteita. Suurin osa vastanneista oli sitä mieltä, että sillä on vaikutusta maahanmuuttajanuorten koulussa oppimiseen. Vastanneista muutama ei osannut sanoa, kokevatko he kielitaidollisia haasteita maahanmuuttajanuorten kanssa työskentelyssä tai sen vaikuttavan nuorten oppimiseen. Kysyimme, saavatko maahanmuuttajanuoret riittävästi ohjausta ja tukea oppimisessa, johon saimme hajanaisen vastauksen. 13 vastanneista oli ”samaa mieltä” tai ”täysin samaa mieltä” siitä, että maahanmuuttajanuoret saavat riittävästi ohjausta ja tukea oppimiseen. 10 vastanneista ei osannut sanoa ja 6 oli eri mieltä siitä, että maahanmuuttajanuoret eivät saa riittävästi ohjausta ja neuvontaa oppimiseen. Täysin erimieltä vastanneista oli 4 henkilöä.

KAAVIO 11. Kouluhenkilökunnan kokemus, saavatko maahanmuuttajanuoret riittävästi ohjausta ja tukea oppimiseen

Kartoitimme henkilökunnan tuen tarvetta maahanmuuttajanuorten kanssa työskentelyssä ja saimme selville, että 24 vastanneista ei koe tuen tarvetta. Selvitimme avoimen kysymyksen avulla, millaista tukea muu henkilökunta kaipaisi maahanmuuttajataustaisten nuorten kanssa työskentelyyn. Vastauksissa ilmeni oppilaiden vaihtelevan kielitaidon tuomat haasteet, tietoisuuden lisääminen erilaisista kulttuureista ja niiden vaikutuksista perheisiin sekä tietoa selkokielestä.

”Oppilaiden vaihteleva kielitaito tuo haasteita oppiaineiden oppimiseen ja koulun päivittäisten asioiden hoitamiseen.”

”Maahanmuuttaja perheiden/nuorten ryhmä, jossa nuoret saavat keskustella avoimesti. Mm. länsimaalaistunut nuori vs. perheen kulttuuri ja näkemys erot näissä”

Vastauksissa selvisi myös tarve materiaaleille ja resursseille sekä toive samanaikaisopetukselle.

Kyselyn loppuun jätimme vielä avoimen kysymyksen mahdollistamaan vapaan kommentoinnin kyselyyn vastanneille, mikäli heillä heräsi ajatuksia tai muuta huomioitavaa aiheeseen liittyen. Yksi vastanneista kertoo, ettei lastensuojelun toiminta ole riittävää.

”Toivoisin lisää resursseja lastensuojelun puolelle. Koulu tekee ilmoituksia, mutta lasun puolella ei ehditä reagoida niihin riittävän nopeasti tai riittävän hyvin.”

Vastauksista ilmenee myös huolta kantasuomalaisten huomiotta jäämisessä sekä nykypäivän vaatimukset kouluille, oppilaille ja opettajille.

”Joskus tilanne on toisinpäin, että ns. kantasuomalaiset jäävät vaille huomiota ja kiusattuina, koska ovat rauhallisia ja muuttuvat välillä jopa jo näkymättömäksi valtavan vauhdin keskellä”

”Kouluilta, oppilailta ja opettajilta vaaditaan tänä päivänä todella paljon. On todella haastavaa saada nämä vaatimukset toteutettua, jos haluat olla tunnollinen opettaja tai oppilas.”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksissä käsitellään aineiston pohjalta saatuja tuloksia opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin vastaten. Tutkimustehtävämme oli selvittää nuorten syrjäytymisvaaraan altistavia tekijöitä ja löytää keinoja niiden ehkäisemiseksi. Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli, millaisia syrjäytymisvaaraan altistavia tekijöitä Hervannan yläkouluissa ilmenee. Toisella tutkimuskysymyksellä selvitimme, millaisilla keinoilla voitaisiin ehkäistä nuorten syrjäytymisvaaraa Hervannan yläkouluilla.

Selvitettäessä nuoren koulunkäynnin haasteita kouluhenkilökunnan näkökulmasta, nousivat esiin erityisesti nuorten häiriökäyttäytyminen ja oppimisvaikeudet. On yleistä, että nuorella, jolla on käytöshäiriö, on myös oppimisvaikeuksia ja se voi näkyä muun muassa levottomana käytöksenä, aggressiivisuutena tai heikkona impulssin hallintana. Käytöshäiriöt ja oppimisvaikeudet altistavat nuoren koulunkäynnin haluttomuudelle ja siten lisäävät nuoren alttiutta syrjäytymisvaaraan. Koulussa olisikin tärkeää, että kouluhenkilökunta, esimerkiksi opettajat, tunnistivat oppilaansa vahvuudet ja tarpeet. (Marttunen ym. 2013, 103–105.) Nuorten kanssa tulisi hyödyntää moniammatillista yhteistyötä, jossa lähdetään selvittämään ammattilaisten kanssa nuoren kokonaiskuvan pohjalta erityisen tuen tarvetta. Moniammatilliseen tiimiin kuuluvat kouluterveydenhuolto, -psykologi ja kuraattoripalveluja edustavat jäsenet (Opetushallitus n.d.). Nuoren kokonaiskuvan selkiyttäminen voi ohjata ammattilaisia täsmentämään avuntarjoamista. Tärkeää olisi yhdessä miettiä, mitä nuorelle voitaisiin tarjota ja sen tulisi olla suunnitelmallista ja pitkäjänteistä. Kokonaiskuvan näkeminen moniammatillisen tiimin yhteistyön keinoin edellyttää aikaa ja resursseja.

Hervannan yläkouluissa tulisi kiinnittää huomiota yksilöllisesti oppilaiden tarpeisiin, jotta voidaan mahdollistaa jokaiselle nuorelle heidän tarpeitaan vastaava tuki. Tuloksista selviää, että kouluhenkilökunnasta moni tarvitsee myös lisää tukea oppimisvaikeuksien huomioimiseen sekä yksi kyselyyn vastanneista kaipasi enemmän tietoa oppimisvaikeuksien tunnistamiseen. Kouluhenkilökunnalle tulisi lisätä tietoa oppimisvaikeuksista ja niiden tunnistamisesta esimerkiksi tarjoamalla

koulussa työskenteleville koulutusta sekä hyödyntää moniammatillista tiimiä. Oppimisvaikeuksien huomioimiseen voi vaikuttaa myös esiin noussut resurssien riittämättömyys, jolloin oppimistilanteisiin olisi tärkeä lisätä työntekijöitä ja huomioida oppilasmäärä luokassa.

Maahanmuuttajanuorten osaamistaso on kantaväestöön verrattuna selkeästi heikompi ja erot 15-vuotiailla on suurempia kuin muualla Euroopassa. (Ekberg 2015.) Ylen haastattelussa kerrotaan maahanmuuttajanuorilla olevan viisinkertainen syrjäytymisriski, kun vertaa suomen- ja ruotsinkielisten nuorten syrjäytymisprosenttiin (Tyynysniemi 2012). Kielihaasteet ovat selkeästi yhteydessä syrjäytymisriskiin ja sen vuoksi tulisi huomioida varhaisen puuttumisen merkitys. Varhaisella puuttumisella voidaan luoda yhtäläiset mahdollisuudet nuorten tulevaisuuden rakentamiseen.

Tutkimustulosten mukaan kouluhenkilökunta kokee kielitaidollisia haasteita maahanmuuttajanuorten kanssa työskennellessä. Aineistosta ilmenee, että kielelliset haasteet vaikuttavat erityisesti nuoren oppimiseen ja tuo haasteita ohjaukseen. Kielitaidolliset haasteet ovat yhteydessä oppilaan koulukokemukseen ja -menestykseen, eikä anna nuorelle yhdenvertaisia mahdollisuuksia koulussa toimimiseen ja suoriutumiseen. Kouluhenkilökunnan tulee huomioida erityisellä tuella nuoret, joilla ilmenee haasteita suomen kielessä. Tulosten perusteella voidaan todeta, että tämänhetkinen tuki ei ole riittävää sellaisille nuorille, joilla on kielitaidollisia haasteita. Koulunkäynnin vaikeuksia kohtaavan nuorten kohdalla olisi tärkeä kartoittaa, millaista tukea he tarvitsevana, johtuuko se kielellisestä haasteesta vai muusta.

Aineistosta nousee esiin myös kielelliset haasteet maahanmuuttajaperheiden sekä koulun välisessä yhteistyössä. Kielellisistä haasteista johtuen yhteistyön ongelmina ilmeni mm. perheiden tavoittaminen vanhempainiltoihin sekä yhteydenpito Wilman välityksellä. Yhteydenpidon puutteella on vaikutusta siihen, että vanhemmat eivät tavoita tietoa nuoresta, eivätkä voi olla osallisina nuoren kouluun liittyvissä asioissa. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että Hervannan yläkouluilla ilmenee tarve kielelliselle tuelle esimerkiksi erilaisille tulkkauspalveluille. Tulkkauspalvelua voisi käyttää kääntämällä Wilma-järjestelmä useammalle eri

kielelle. Järjestelmän monikieellisyyden mahdollistaa informaation kulun kodin ja koulun välillä. Tämä madaltaisi maahanmuuttajataustaisten perheiden kynnystä olla yhteydessä kouluun ja osallisena nuoren kouluasioissa.

Lisäksi pohdimme, voisiko vanhempainilloissa olla monikielinen ohjaaja tai tulkkausapu tukena henkilökunnan viestinvälitykselle. Yhteistyössä olisi tärkeä huomioida myös muiden viestintävälineiden kautta kulkevan tiedon monikielisyys. Yhteydenpidossa vanhempiin esimerkiksi puhelimen kautta on mahdollista hyödyntää tulkkipalvelun käyttöä etänä. Tällä voitaisiin edistää vanhempien yhdenvertaisuutta kouluyhteisössä ja osallisuutta nuoren kouluasioihin liittyen.

On myös tärkeää ottaa huomioon, että maahanmuuttajaperheiden kanssa yhteistyö voi olla haasteellisempaa, kun kieli- ja kulttuuri ovat erilaisia. Maahanmuuttajaperheiden oletukset koulunkäynnistä voivat poiketa hyvinkin paljon suomalaisesta koulukulttuurista riippuen esimerkiksi siitä, millaiseen ovat omassa maassaan tottuneet (Alaspää & Heimola 2017). Haasteet koulun ja kodin välisessä yhteistyössä eivät koske kuitenkaan vain maahanmuuttajaperheitä, vaan ongelmia voi olla kaikenlaisista lähtökohdista tulevilla nuorilla (Kivelä & Ahola 2007). Tulosten pohjalta voidaan todeta, että sekä kotiin että kouluhenkilökunnalle tarvitaan lisää kulttuuritietämystä. Tässä koulu voisi hyödyntää kouluvalmentajan työskentelyä tuottamalla kotiin tietoa suomalaisesta koulukulttuurista ja toiminnasta. Myös vanhempainilloissa voisi käydä yhteistä keskustelua esimerkiksi kulttuurieroista ja selvittää, minkälaista tukea ja tietoa vanhemmat kaipaavat.

Tutkimuksissa herätti huolta koulussa havaittu kiusaaminen ja väkivaltaisuus. Tuloksissa määrä näyttöä suurenahan siihen nähden, miten vahingollinen kouluhyvinvointiin vaikuttava tekijä kiusaaminen ja väkivalta ovat nuorelle. Kiusaamisen muotoja on monenlaisia ja näkyvän koulussa tapahtuvan kiusaamisen lisäksi koulussa voi olla hyvinkin näkymätöntä kiusaamista, mitä kouluhenkilökunnan on vaikea edes havaita. Huolestuttavaa on myös se, että kiusaaminen voi jatkua koulun ulkopuolelle tai sosiaalisen median kautta. Kouluväkivallalla on vakavia kielteisiä seurauksia nuoren hyvinvointiin sekä siihen tulee suhtautua ja puuttua

asiaankuuluvalla vakavuudella. Väkivalta- ja kiusaamistilanteissa tärkeää on aikuisten välitön puuttuminen ja osoittaminen, että kouluympäristössä ei hyväksytä väkivaltaa toisia kohtaan.

Tuloksien mukaan suuri osa vastaajista kokee, että resurssit eivät riitä mm. kiusaamis-/väkivalta- ja riitatilanteiden selvittämiseen. Tämä on huolestuttavaa nuorten turvallisuuden ja hyvinvoinnin kannalta, koska henkilöstön riittämättömyys ja ajanpuute voivat mahdollistaa enemmän kiusaamistilanteiden muodostumista. Tämä taas voi kasvattaa kouluympäristön turvattomuutta ja nuorten altistumisriskiä kiusaamis- ja riitatilanteisiin. Lisäksi koemme huolestuttavana, että monella vastaajista ei ollut tietoa tai taitoa näissä tilanteissa toimimisesta. Kiusaamistilanteissa, erityisesti väkivaltaisissa tilanteissa, kouluhenkilökunta kaipaa toimintaohjeita ja lisää aikuisia tukemaan. Koulun tulisi järjestää kouluhenkilökunnalle lisätukea, esimerkiksi koulutusta sekä selkeät kirjalliset ohjeet ja toimintatavat kiusaamistilanteisiin. Lisäämällä aikuisia esim. välituntivalvontaan voidaan ennaltaehkäistä tilanteiden eskaloitumista sekä lisätä turvaa ja tukea tilanteessa toimimiseen. Epävarmuus ja tietämättömyys toimintatavoista voivat johtaa jopa siihen, että tilanteeseen ei haluta tai uskalleta puuttua. Selkeät toimintaohjeet lisäävät henkilöstön varmuutta toimia sekä puuttua turvallisesti ja tehokkaasti väkivaltatilanteisiin. Tällä voidaan myös varmistaa nuorten turvallisuudentunne kouluympäristössä.

8 POHDINTA

Aloitimme opinnäytetyöprosessi helmikuussa 2022 ja se kesti marraskuuhun 2022 asti. Opinnäytetyön aiheeseen päädyimme, koska koimme aiheen tärkeäksi ja ajankohtaiseksi. Nuorten tilanne Hervannassa kiinnosti meitä molempia ja halusimme tutkia, millaisia syrjäytymistä ennakoivia tekijöitä esiintyy juuri yläkouluilla ja miten niitä voidaan ennaltaehkäistä. Näkökulmana meitä kiinnosti erityisesti kouluhenkilökunnan kokemukset ja havainnot, minkä vuoksi kysely suunnattiin heille. Halusimme rajata tutkimuksen aiheen yläasteikäisiin nuoriin, koska näemme tämän ikävaiheen merkittävänä osana nuoren tulevaisuutta. Opinnäytetyön rajauksessa oli kuitenkin haasteita ilmiön laajuuden sekä moninaisuuden vuoksi ja siksi päädyimme rajaamaan myös syrjäytymisen riskitekijät aihealueisiin. Tämä helpotti aiheen tutkimista ja opinnäytetyön kokonaisuuden rakentamista.

Koimme opinnäytetyön tekemisen haasteellisena, koska aihe oli hyvin laaja, emmekä onnistuneet rajaamaan sitä riittävästi. Lisäksi haastetta toi tutkimusmenetelmäosuuden auki tuominen, koska käytimme kahta eri tutkimusmenetelmää. Tutkimustavat ja analysointi vaati paljon perehtymistä tutkimusmenetelmien osalta. Opinnäytetyöprosessi kokonaisuudessaan vaati pitkäjänteisyyttä, suunnitelmallisuutta, keskeneräisyyden ja epävarmuuden sietokykyä. Opinnäytetyön tekeminen kesti suhteellisen kauan, mikä vaati sitoutumista ja mielenkiintoa tutkitavaa aihetta kohtaan.

Opinnäytetyöprosessin aikana kehityimme ammatillisesti sekä mielenkiinto erilaisia tutkimuksia ja niiden merkityksiä kohtaan kasvoi. Opinnäytetyö on mielestämme onnistunut, koska tutkimustuloksemme vastasivat tutkimuskysymyksiin ja onnistuimme saavuttamaan työlle tavoitteet. Uskomme, että tutkimustyöstämme on hyötyä yhteistyötahoille työskentelyn kehittämiseen kouluympäristössä. Aiheesta ei ole tehty aikaisempaa tutkimustietoa Hervannan yläkouluille. Opinnäytetyön tutkimustulokset antavat suuntaa koulun kehittämistyöhön, mutta tämä ei kuitenkaan riitä, vaan tutkimustuloksia on sovellettava myös käytännön työskentelyyn.

Tutkimustulokset osoittivat, että kielellisiä haasteita on paljon ja niistä aiheutuvat haasteet vaikuttavat kielteisesti koulunkäyntiin. Kielellisillä haasteilla on vaikutus oppilaan koulumenestykseen sekä kokemukseen omasta pystyvyydestä. Jatko-tutkimusaiheena voisi tutkia tarkemmin oppilaiden kokemuksia kielihaasteiden vaikutuksesta oppimiseen ja kouluhyvinvointiin. Lisäksi voisi tutkia, minkälaista tukea oppilaat, joilla on kielellisiä haasteita tarvitsevat.

8.1 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön tutkimuksen luotettavuutta ja laatua arvioidaan validiteetin ja reliabiliteetin avulla. Validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkimusongelman kannalta olennaisia asioita mitataan ja tutkitaan. Opinnäytetyömme on validi, koska tutkimustulokset vastaavat tutkimuskysymyksiin. Pohdimme myös kyselylomakkeen tekemistä mahdollisimman selkeällä kielellä, jotta väärinymmärryksiltä vältyttäisiin. Reliabiliteetti tarkoittaa tutkimuksen toistettavuutta, eli saman tutkimuksen teettäminen samalla tai eri mittarilla. (Kananen 2011, 118–119.)

Tutkimusetiikan näkökulmasta hyvän tieteellisen käytännön keskeisinä lähtökoh-tina pidetään tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, muun muassa rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä. Eettisyyden ja luotetta-vuuden toteutumisessa noudatimme tutkimuseettisen neuvottelukunnan luomia ohjeita. Tutkimus määritellään eettisesti hyväksyttäväksi, luotettavaksi ja uskot-taviksi silloin, kun tutkimus on toteutettu näiden käytäntöjen edellyttämällä ta-valla. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Varmistimme opinnäyte-työmme luotettavuuden ja eettisen kestävyys perehtymällä tutkimustamme varten tieteellisen käytännön lähtökohtiin sekä yleisiin periaatteisiin. Ennen opin-näytetyön aloittamista laadimme tutkimussuunnitelman, jonka lähetimme Tampe-reen kaupungille tutkimuslupaa hakiessa.

Pyrimme ottamaan huomioon eettisyyden läpi koko opinnäytetyöprosessin ajan. Eettisyys näkyi opinnäytetyötä tehdessä kyselyn vastaajien anonyymiyden säilyt-

tämisenä sekä aineiston analysointivaiheessa. Kyselyn tutkimusaineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua. Tutkimuskysymyksillä pystymme vaikuttamaan aineiston luotettavuuteen. Kahdella tutkimuskysymyksellä vaikutamme vastauksien määrään niin, että vastauksia on helppo käsitellä ja tutkia.

Tutkimuksen luotettavuutta edesauttaa se, että kyselylomake on hyvä, tutkimusongelma on tarkkaan rajattu ja selkeä, selkeästi määritelty perusjoukko, sopivalla tiedonkeruumenetelmällä, korkealla vastausprosentilla sekä selkeällä raportilla. On hyvä miettiä kriittisesti tutkimuksen luotettavuutta ja ottaa esiin luotettavuutta mahdollisesti alentavat seikat. (Heikkilä 2014.) Tutkimuksen kyselyyn vastausprosentin jäädessä varsin vähäiseksi suhteessa odotettuun vastaajamäärään saimme meidät pohtimaan, onko tutkimus tarpeeksi validi. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan mitata sillä, vastaako tutkimus asetettuun tutkimukseen (Erätuuli, Leino, Yli-luoma. 1994, 19).

Opinnäytetyössä mukana oli kaksi tekijää koko tutkimusprosessin läpi, joka lisää opinnäytetyön luotettavuutta, sillä se mahdollistaa paremman työn reflektoinnin, arvioinnin sekä avoimen keskustelun koko opinnäytetyöprosessin läpi. Työtä kirjoittaessa olimme myös tiiviisti yhteistyössä, jolla pystyimme varmistamaan keskinäinen yhteisymmärrys ja tuomaan esiin omia näkemyksiä tutkimukseen sopivalla tavalla esiin.

LÄHTEET

- Aalto-Setälä, T. & Marttunen, M. 2007. Nuorten psyykkinen oireilu – häiriö vai normaalia kehitystä? 2007:123. Duodecim. Viitattu 30.7.2022. <https://www.duodecimlehti.fi/duo96233>.
- Ahonen, T., Torppa, M., Määttä, S. & Eklund, K. 2013. Ovatko oppimisvaikeudet uhka hyvinvoinnille? Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä L (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus. Viitattu 24.8.22. Vaatii käyttöoikeuden. Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen | Ellibs Lukuohjelma (ellibslibrary.com)
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino
- Alatupa, S., Karppinen, K., Keltikangas-Järvinen, L & Savioja, H. 2007. Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma – Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? Viitattu 1.10.2022. <https://www.sitra.fi/app/uploads/2017/02/raportti75-2.pdf>.
- Bernelius, V & Huilla, H. 2021. Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:7. Viitattu 9.11. 2022. Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet (valtioneuvosto.fi)
- Ekberg, S. 2015. Räsänen maahanmuuttajanuorten syrjäytymisriskistä: "Hälytyskellojen tulisi soida". Verkkouutiset. Viitattu 27.10.2022. Räsänen maahanmuuttajanuorten syrjäytymisriskistä: "Hälytyskellojen tulisi soida" | Verkkouutiset
- Erätuuli, M., Leino, J. & Yli-luoma, P. 1994. Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Rauma: Kirjapaino Oy West Point.
- Gordon, T. 2006. Toimiva koulu. Jyväskylä: Gummerus
- Haanpää, S. & Lahtinen, N. 2020. 140 Kysymystä perusopetuksesta. Helsinki: Otava.
- Hamarus, P. 2006. Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 20.10.2022. Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta (jyu.fi)
- Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita publishing Oy. <http://www.tilastollinentutkimus.fi/1.TUTKIMUSTUKI/KvantitatiivinenTutkimus.pdf>
- Hietala, T., Kaltiainen, T., Metsärinne, U & Vanhala, E. 2010. Nuori ja mieli – koulu mielenterveyden tukena.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi

Hjelt, Y. 2021. Yle. Alle 15-vuotiaiden väkivalta lisääntynyt huomattavasti, kertovat tilastot – kriminologi: "Tarvittaisiin tutkimusta, mitä siellä on taustalla". Viitattu 21.10.2022. Alle 15-vuotiaiden väkivalta lisääntynyt huomattavasti, kertovat tilastot – kriminologi: "Tarvittaisiin tutkimusta, mitä siellä on taustalla" (yle.fi)

Jalovaara, E. 2012. Suomesta ihmisläheinen, lapsia ja nuoria kannustava yhteiskunta. Mediapinta.

Joutulainen, M. & Ruokanen, P. 2008. Nuorten elämää yhteiskunnan reunalla: Koulusta ja työelämästä syrjäytymisen tarkastelua. Sosiaalialan koulutusohjelma. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 23.8.2022. Microsoft Word - Maarit Joutulainen ja Paula Ruokanen, Opinnäytetyö. 4.12.2008.doc (theseus.fi)

Juhila, K. n.d. Teemoittelu. Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 10.11.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>

Junttila, N. 2022. Lasten ja nuorten yksinäisyys on lisääntynyt jo pitkään – pandemia on heikentänyt tilannetta entisestään. Uutinen. Turun yliopisto. Viitattu 7.10.2022. Lasten ja nuorten yksinäisyys on lisääntynyt jo pitkään – pandemia on heikentänyt tilannetta entisestään | Turun yliopisto (utu.fi)

Järvinen, T. & Janhukainen, M. 2001. Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. (toim.) Suutari, M. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 20. Viitattu 20.8.2022. Nimetön-1 (nuorisotutkimusseura.fi)

Kananen, J. 2011. Kvantti – Kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: JAMK

Karlsson, H. 2022. Nuorten mielenterveysongelmat ovat kasvussa. Teva. Viitattu 3.11.22. Nuorten mielenterveysongelmat ovat kasvussa – Teva Finland

Ketola, M. 2013. Mahdollisuus työhön – Nuorten pitkäaikaistyöttömien kokemuksia elämäntilanteestaan. Sosiaalityön koulutusohjelma. Lapin yliopisto. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 20.10.2022. [POHDINTAA GRADUUN \(core.ac.uk\)](https://core.ac.uk/doi/pdf/10.13140/RG/221115491211)

Kivelä, S. & Ahola, S. 2007. Elämää nivelvaiheissa – nuorten syrjäytyminen ja sen ehkäisy vaskooli-projektin loppuraportti. Turku: Turun yliopisto

Koiranen, T., Husso, M-L & Korpinen, E. 2008. Tutkiva opettaja – Kodin ja koulun yhteistyön kasvot. Julkaisu. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto

Koskinen, A. 2020. Kostoreissuja, hoitoa vaativia vammoja, kiristystä, joukkotappeluvideoita- Yle selvitti, millaista kouluväkivalta on suuressa lähiössä. Yle Uutiset 25.10.20. Viitattu 30.7.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-11589143>.

Kuula, R. 2000. Syrjäytymisvaarassa oleva nuori koulun paineessa. Koulu ja nuorten syrjäytyminen. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja. N:o 61. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

Lielähti, M & Saari, M. 2011. "Joskus huoli on ollut turha, mutta parempi katsoa kuin vähätellä". Sosiaalialan koulutusohjelma. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 20.10.2022. [Lielähti_Maija_Saari_Marika.pdf;jsessionid=CF71C51F5D56C220A7A8468EE3258059 \(theseus.fi\)](#)

Lämsä, A-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulun yliopisto. Viitattu 20.8.2022. [Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa \(oulu.fi\)](#)

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2021a. Kiusaaminen. Viitattu 20.10.2022. Kiusaaminen - Mannerheimin Lastensuojeluliitto (mll.fi)

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2021b. Kiusaamisen seuraukset. Viitattu 20.10.2022. Kiusaamisen seuraukset - Mannerheimin Lastensuojeluliitto (mll.fi)

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2019. Kalliomaa, M. & Iivonen, E. MLL:n näkemykset nuorten syrjäytymisestä. Viitattu 3.11.2022. MLL:n näkemykset nuorten syrjäytymisestä - Mannerheimin Lastensuojeluliitto

Marttunen, M., Huurre, T., Strandholm, T. & Viialainen, R. 2013. Nuorten mielenterveydenhäiriöt. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Opas. Tampere. Yliopistopaino Oy.

Merimaa, N. & Niemi, E. 2021. Syrjäytymisvaarassa olevan yläkouluikäisen tukeminen kouluterveydenhoitajan vastaanotolla. Opinnäytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Viitattu 24.10.2022 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/512470/Merimaa_Ninna.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Myrskylä, P. 2012. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA analyysi. Viitattu 27.10.2022. Syrjäytyminen.pdf (eva.fi)

Mikkonen, K., Nikander, K. & Voutilainen, A. 2015. Oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja tukeminen. Potilaan lääkärilehti. Viitattu 24.8.2022. Potilaan Lääkärilehti - Oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja tukeminen (potilaanlaakarilehti.fi)

Mäki, N. & Grundell, T. 2014. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten taustatekijät – Hoitonetti. Opinnäytetyö. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 24.10.2022. Maki_Noora Grundell_Tiina.pdf (theseus.fi)

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus. Viitattu 23.8.2022.

Opetushallitus. 2018. Väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisy koulussa ja oppilaitoksissa. Viitattu 22.10.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/189180_oph_ekstremismi_esite_210x210_suomi_verkko_3.pdf

Opetushallitus. n.d. Kaverisuhteet, yhteisöllisyys ja yksinäisyys. Viitattu 7.10.2022. Kaverisuhteet, yhteisöllisyys ja yksinäisyys | Opetushallitus (oph.fi)

Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto. 2022. Opetushallitus. Viitattu 20.10.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki-ja-oppilashuolto>.

Perusopetuslaki. 21.8.1998/628. Viitattu 9.11.22. [Perusopetuslaki 628/1998 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)

Poikkeus, A-M., Rasku-Puttonen, H., Lerkkanen, M-K., Kuorelahti, M., Siekkinen, M., Kiuru, N., & Nurmi, J-E. 2013. Osallistava koulu syrjäytymisen ehkäisijänä. Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus. E- kirja. Viitattu 22.10.22. Vaatii käyttöoikeuden. Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen | Ellibs Lukuohjelma (ellibslibrary.com)

Poliisi. 2022. Nuori rikoksentekijä. Viitattu 30.7.2022. <https://poliisi.fi/nuori-rikoksen-tekija>.

Salmela-Aro, K. 2017. Maahanmuuttajien kouluhyvinvointi. Helsingin yliopisto. Viitattu 27.10.22. Salmela_Aro_K_Maahanmuuttajien_kouluhyvinvointi.pdf (helsinki.fi)

Sinkkonen, J. 2012. Nuoruusikä: Miten lapsesta tulee nuori? Helsinki: WSOY.

Sitra 2018. Nuorten syrjäytyminen käy myös yhteiskunnalle kalliiksi. Viitattu 7.11.2022. Nuorten syrjäytyminen käy myös yhteiskunnalle kalliiksi | Sitra (sttinfo.fi)

Sosiaali- ja terveysministeriö. n.d. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. Viitattu 18.11.2022. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen - Sosiaali- ja terveysministeriö (stm.fi)

Syrjäytymisen ehkäisy ja vähentäminen työryhmä. 2009. Syrjäytymisen ehkäisy ja vähentäminen – työryhmän raportti. Helsingin kaupungin turvallisuusohjelman alatyöryhmä. Helsingin kaupungin hallintokeskus. Viitattu 20.8.2022. Syrjäytymisen ehkäisy ja vähentäminen -työryhmän raportti - PDF Ilmainen lataus (docplayer.fi)

Säävälä, M. 2013. Olemme muuttaneet – Ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. (toim.) Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. Väestöliitto. Viitattu 10.11.2022. e38fea1b-olemme-muuttaneet-ja-kotoudumme_ilmankanta.pdf (vaestoliitto.fi)

Taskinen, S. 2001. "Huono ennuste" Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? Helsinki: Stakes. 11–12.

THL. 27.9.2022. Radikalisoituminen ja ekstremismi. Viitattu 20.10.2022. <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-muodot/radikalisoituminen-ja-ekstremismi>.

THL & me. n.d. Missä elämänvaiheissa syrjäytyminen syntyy? Viitattu 24.9.2022. Syrjäytymisen dynamiikka — Me-säätiö (mesaatio.fi)

THL. 2021. Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2021. Tilastoraportti 30/2021. Viitattu 7.10.2022. Lasten ja nuorten hyvinvointi - Kouluterveyskysely 2021 (julkari.fi)

THL. 2022. Nuorten välinen väkivalta. Viitattu 21.10.2022. Nuorten välinen väkivalta - THL

THL. n.d. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Viitattu 18.11.2022. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/nuorten-syrjaytymisen-ehkaisy>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukausepäilyjen käsitleminen. Viitattu 19.11.2022. Suomessa https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tyynysniemi, M. 2012. Yle. Maahanmuuttajanuorilla yli viisinkertainen syrjäytymisriski. Viitattu 27.10.2022. Maahanmuuttajanuorilla yli viisinkertainen syrjäytymisriski | Yle Uutiset

Valli, T. & Aaltola, J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: Bookwell.

Valli, T. & Aaltola, J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: Bookwell.

Väkivaltainen ekstremismi. 2022. Opetushallitus. Viitattu 20.10.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/vakivaltainen-ekstremismi>.

Ylänen, T. 1997. Koulu ja syrjäytyminen. Kuraattorien näkemyksiä. Tampereen yliopisto. Kandidaatin tutkielma. Viitattu 24.8.2022. [syrjayty.pdf](#) (tietoanuorista.fi)

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomakkeen saatesanat

Hei,

Olemme sosionomiopiskelijat Miia Anttonen ja Jasmin Avci Tampereen ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä yhteistyössä Pohjois- ja Etelä-Hervannan koulun kanssa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia kouluhenkilökunnan näkökulmasta nuorten syrjäytymiseen yhteydessä olevia tekijöitä sekä selvittää kokevatko kouluhenkilökunta, että heillä on riittävästi tukikeinoja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseen.

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa koulun henkilökunnalle nuorten syrjäytymiseen vaikuttavista tekijöistä. Pyrimme opinnäytetyöllä lisäämään tietoa henkilökunnan tuen tarpeesta liittyen tukikeinoihin kohdatessaan syrjäytymisvaarassa oleva nuori. Koemme myös tärkeäksi tuoda esille kouluhenkilökunnan kokemusta tukikeinojen tarpeesta työnsä kehittämiseksi.

Vastaaminen on vapaaehtoista ja tapahtuu nimettömästi. Vastauksista ei voi päätellä henkilöllisyyttäsi. Tutkimusaineistoa kerätään ainoastaan tätä opinnäytetyötä varten ja aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Tutkimus valmistuu joulukuussa 2022.

Vastaamiseen menee noin 10–15 minuuttia. Kysely sisältää monivalintakysymyksiä sekä avoimia kysymyksiä. Toivomme teidän vastaavan myös avoimiin kysymyksiin, sillä ne ovat merkityksellisiä kehitystyön kannalta.

Kiitos osallistumisesta!

Ystävällisin terveisin,
Jasmin Avci & Miia Anttonen
Tampereen ammattikorkeakoulu

Liite 2. Kyselylomake

1(3)

Taustatiedot

1. Ikä
alle 30 v.
30–40 v.
40–50 v.
yli 50 v.

2. Työkokemus
alle 5 v.
5–10 v.
yli 10 v.

3. Asema koulussa
opettaja
muu

4. vapaa kommentti tämänhetkisestä tunnetilasta liittyen alkaneeseen lukukauteen

Kohtaaminen ja oppimisen haasteet

5. Koen, että minulla on riittävästi aikaa oppilaan kohtaamiseen
kyllä
ei

6. Minun on helppo mennä keskustelemaan nuoren kanssa hankalissakin tilanteissa
usein
melko usein
harvoin
ei koskaan

7. Koen kahdenkeskeisen ajan nuoren kanssa merkitykselliseksi
täysin samaa mieltä
samaa mieltä
en osaa sanoa
eri mieltä
täysin eri mieltä

8. Mitkä ovat suurimmat haasteet koulunkäynnissä? (1–3 vastausta/ vastaaja)
myöhästyminen
poissaolot
keskittyminen ja tarkkaavaisuuden pulmat
tekemättömät tehtävät
kaverisuhteissa ilmenevät ongelmat

(jatkuu)

2(4)

oppilas-opettaja välisen vuorovaikutussuhteen haasteet
 väsymys
 motivaation puute
 häiriökäyttäytyminen
 kielitaidon puute

muu, mikä?

9. Kohtaan oppilaita, joilla on oppimisvaikeuksia
 usein
 melko usein
 harvoin
 en koskaan

10. Mihin kaipaisit tukea oppimisvaikeuksista kamppailevien nuorten kanssa? Valitse 1-3 itsellesi tärkeimmäksi koetuista vaihtoehdoista.

oppilaan motivointi
 oppilaan toiminnan ohjaaminen koulutehtäviin liittyen
 kodin ja koulun välinen yhteistyö
 opetuksen suunnittelu (työvälineitä oppilaan ohjaukseen)
 vuorovaikutus
 oppilaan kohtaaminen
 lisää tukea oppimisvaikeuksien huomioimiseen

muu, mikä?

Tarkenna, millaista tukea?

Käyttäytyminen ja sosiaaliset suhteet

	usein	melko usein	harvoin	en koskaa
11. Koen oppitunneilla häiriökäyttäytymistä				
12. Koen pystyväni vaikuttamaan oppimisympäristön rauhallisuuteen				
13. Tarvitsen tukea oppimisympäristön rauhoittamiseksi				
14. Tunnen toivottomuutta luokkatilanteissa				
15. Olen havainnut nuorilla ryhmästä vetäytymistä				
16. Olen havainnut nuorilla tietoista syrjintää/ulkopuolelle jättämistä				
17. Olen havainnut nuorten keskuudessa yksinäisyyttä				
18. Olen havainnut nuorilla koulunkäyntihaluttomuutta				

3(4)

19. Olen havainnut nuorten keskuudessa kiusaamista
päivittäin
viikoittain
kuukausittain
harvemmin
en lainkaan

20. Joudun usein puuttumaan kiusaamiseen
päivittäin
viikoittain
kuukausittain
harvemmin
en lainkaan

21. Koetko tarvitsevasi tukitoimia nuorten kiusaamis- ja riitatilanteita varten? Jos koet, niin millaisia?

22. Koen kouluyhteisön turvattomaksi
usein
melko usein
harvoin
en koskaan

23. Kuinka usein olet havainnut väkivaltaisuutta nuorissa?
päivittäin
viikoittain
kuukausittain
harvemmin
en koskaan

24. Väkivaltatilanteissa...
koen, että minua kuunnellaan.
koen, että pystyn vaikuttamaan tilanteeseen.
koen, että osaan toimia tilanteessa.
koen, että minua ei kuunnella.
koen, että en pysty vaikuttamaan tilanteeseen.
koen, että en osaa toimia tilanteessa.
en ole ollut väkivaltatilanteissa.

25. Koen tarvitsevani lisätukea, jotta pystyn puuttumaan nuoren väkivaltaiseen käytökseen
kyllä
ei

26. Jos vastasit kyllä, niin millaista tukea?

4(4)

Koulun ja perheen välinen yhteistyö

27. Koen koulun ja perheen välisen vuorovaikutuksen olevan riittävän hyvä
usein
melko usein
harvoin
en koskaan

28. Koen saavani yhteyden oppilaan huoltajiin
usein
melko usein
harvoin
en koskaan

29. Mikäli koet haasteita perheen ja koulun välisessä yhteistyössä, millaisia ne ovat? Valitse 1–3 kokemuksesi mukaan yleisintä haastetta.

huoltajien tavoittaminen hankalaa (esim. puhelimitse)
kielitaidon puute
koen, ettei huoltajia kiinnosta
kulttuuriset erot
vuorovaikutukselliset haasteet huoltajien kanssa
huoltajat eivät ole yhteistyökykyisiä
muu, mikä?

30. Millainen vaikutus koulun ja kodin välisen yhteistyön puutteella on havaintojesi mukaan nuoreen?

31. Koen tarvitsevani tukea koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön
kyllä
ei

32. Millaista tukea?

33. Koen tarvitsevani tukea maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön
kyllä
ei

34. Mikäli vastasit kyllä, millaista tukea?

Maahanmuuttajataustaisuus

35. Kouluyhteisössä tutustutaan nuorten kanssa erilaisiin kulttuureihin ja pakolaisuuteen
kyllä
ei